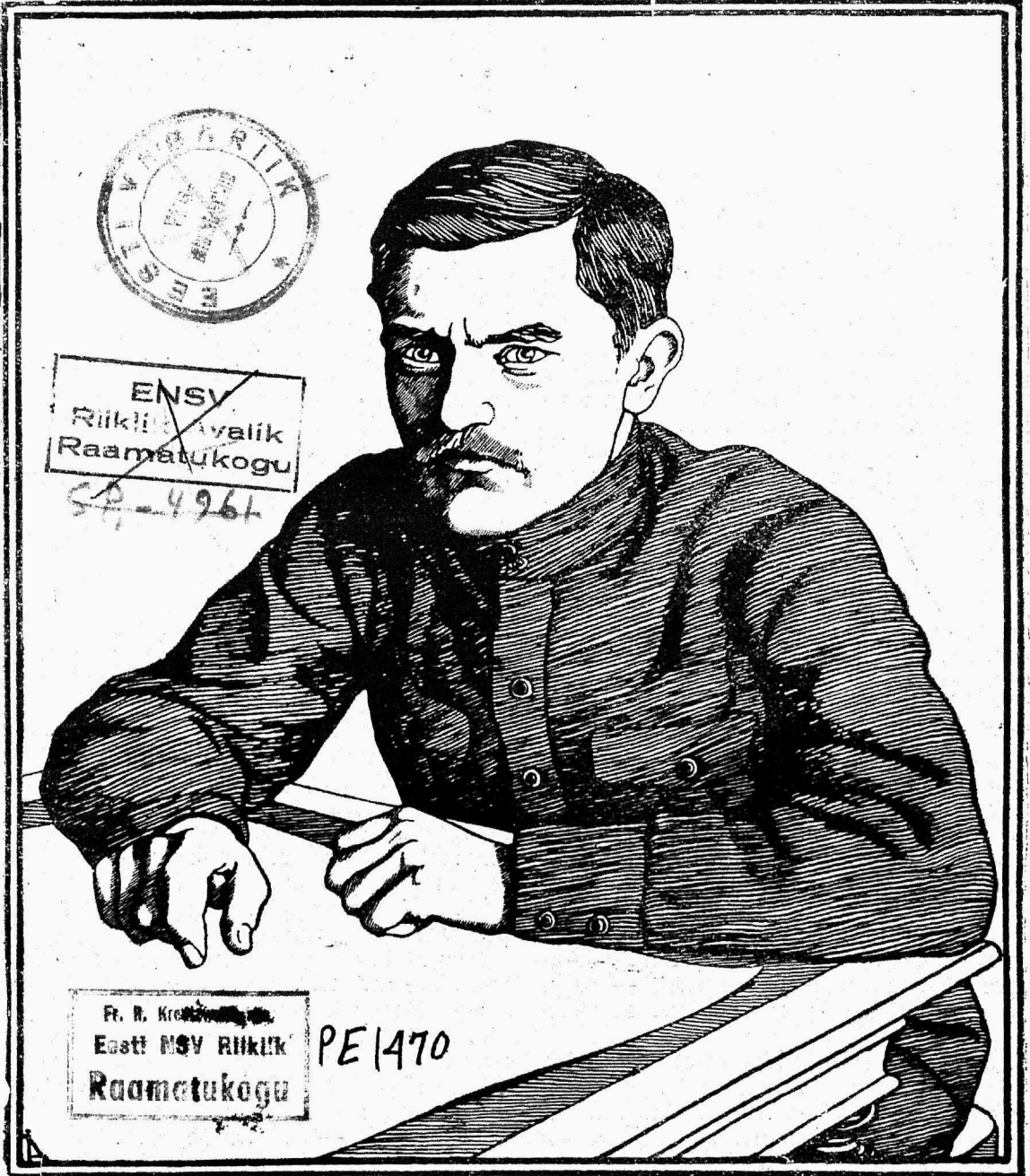

Klassi võitlus

Peterburis, 1. juunil 1919. a
Fontanfa 53, f. 9. Tel. 4-36-02

Kommunistline kuufiri

Kaasitnumbri ind 4 rbl
Pool aastakäiku 12 rbl

Jaan Anvelt

Eila ja täna.

Eila oli suure wale päew. Wiimne tema walitsusepäew.

Wanast ajast saadik kodusid inimesed oolikalt, niit niidi järele, nagu ämblikud, ettewaatlukku wäikekoodanlikku eluwõrku, seda järjest ikka rohkema walega ja ahnusega täites. Ümberlökkamata tõeks oli äbematata wale: inimene peab end ligemise werega ja igiga toitma, ja walmistuseabinõud — sõjariistad loodusega wõitlemiseks — olgu rahwarõhumise abinõudeks.

Eila jõuti sel teel ilmasõja meeletuseni; selle painajalik kuma walgustas järsult wana kindla wale kogu kõlwatut alastiolekut, ja meie näeme: wana maailm on põhjani wapustatud, tema tumedad saladused paljastatud ja isegi pimedad näewad täna, nägijaks saades, kogu minewiku kõlwatust.

Tänane päew on irdus kättemaksupäew, selle wale eest mis eila walitses.

Rahwa kannatuse katkemise plahwatuse jõul on äramädanenud elu purustatud ja teda ei saa enam wanades wormides jalale seada. Kas on aga kõik wana ukatud? Eil! See ukatakse omme.

Täna sünnib palju koledusi, aga see on kõik loomulik ja arusaadaw. Kas pole see loomulik, et inimesed, kes kangete mürkide wõimus, alkoholi ehk sifilise läbi kihwtitatud, suuremeelsed ei wõi olla. Kas pole see loomulik, et inimesed warastawad, kui warastamine eilse päewa põhiseaduseks oli. Loomulik on inimesi kümnete, sadandate ja tuhandate wiisi tappa, kui meie neid nelja aasta jooksul miljonitewiisi tapma oleme arjunud. Eilne külw ei wõinud täna tärkamata jääda; alastamata on tänane päew, aga mitte tema ei sünnitanud alastamatust. Kurjus tekib inimeste jõu läbi ja mitte midagi ei sünni ilma meieta. Minewikuwaremete keskel on see kõik näha, millest minewik koos seisis, ja kõik see mis rõhutatud inimeste ingedes peitus, äritab neid täna rõhumisele. Inimene seisab ajaloopeegli ees alasti nagu loom, iljaksjäänud ilmaaegse kättemaksu leegis põledes, — palju alba wõib tänase päewa inimesest kõnelda.

Aga peab meeles pidama, et liig selge on päew ja sellepärast ka warjud nii paksud. Peab aru saama, et täna tolmus, poris ja lagunemisekorratuses juba on alganud suur inimeste wabastamise töö tugewast raudsest minewikuwõrgust, töö mis waluraske ja irdus on nagu sünni-

tusewalud; peab tundma, et eilse päewa wiletsus ühes eilse päewa inimestega oma wiimseid tundisid üle elab.

Juhtus nii, et õigluse wõidu nimel rahwaste ees otsustawale wõitlusele kõige arjumatam ja nõrgem — Wene rahwas läheb, majandusliselt ja kultuuraliselt mahaäänud maa inimesed, kes minewikus teistest rohkem kannatada on saanud. Alles eila pidas kogu maailm neid poolmetslasteks, aga täna lähewad nad, pea surres nalja kätte, julgelt ja mehiselt wõidule ehk surma, nagu wanad arjunud wõitlejad.

Igaüks kes tõsiselt usub, et inimsuse wõitmata püüd wabadusele, ilu ja mõistliku elu poole mitte tühipaljas unistus pole, waid täis tegelik jõud, kel ainuüksi wõimalik on uusi eluwormisid luua, et see jõud tõelikult teguriks on, milleläbi maailma wõib ümber pöörda, — iga aus inimene peab tunnistama selle töö üleilmist tähtsust, mida praegu kõige ausamad Wenemaa rewolutsionäärid korda saadawad.

Seda mis praegu Wenemaal sünnib, peab mõistma kui iiglakatset elu uueks muuta, nende suurte aadete ja sõnade kehastuseks, millest suured õpetajad, Euroopa targad, on kõnelenud. Eila õpetas Euroopa sotsialistline mõte Wene rahwast mõtlema; täna töötab Wene tööline selle Euroopa mõtte wõidulesaamiseks.

Ja kui nende wähearwuliste waenlastest ümberpiiratute, naljastpiinatute, ausamate Wene rewolutsionääride üle wõitu saadakse, siis langewad selle irdsa õnnetuse tagajärjed raskelt kõigi Euroopa rewolutsionääride õladele, kogu Euroopa töölisteklassi kaela.

Selle õnnetuse eest — kui see sünnib — tuleb siis oma werega ja eluga kõigil maksta, kes sellest irdsast wõitlusest aru ei saa ega seda tunda ei taha, mida Wene töölisel päewast-päewa peawad.

Aus süda ei kahtle, aus mõte on järeleandmiste awatlustele wõõras, aus käsi ei wäsi töötamast kunigi süda lööb. Wene tööline usub, et tema mõttewennad Wenemaa rewolutsiooni ära ei lase kägistada, sellest midagi üles ei luba tõusta, mis surmawalt aawatud ja inge eitmas, mis kadumas ja kaob — kui tänase päewa suurtest ülesannetest Euroopa rewolutsiooniline mõte aru saab.

Maksim Gorki.

Liivimaa talurahwa „wabastamine“.

Sajaaastafeks mälestuspäewaks, 8. aprillil 1919.

I peatükk.

„Wabastamise“ ajalugu.

Rats suurt revolutsiooni sündis Dhtu-Euroopa XVIII aastaja lõpul, mis sealsetes riikides walitsewa feudaalse korra purustasid ja uuele, kapitalistlikule ilmatorrare pinna tafandasid. Need olid: esiteks „tööstuserewolutsioon“ Inglismaal XVIII aastafaja 70. aastates, nimelt tööstusmasinate ülesleidmine, ja teiseks poliitikaline revolutsioon 1789—1800 Prantsusmaal. Mõlemate otsekohene mõju wapustas kõigepealt sügawalt oma sündimise maa pinda. Kuid warsti jõudsid nende ühistondlikkude marude läbi töstetud laened Euroopa kõige kaugemate ihaseni, igalpool enam eht vähem tuntawaid käärimisi senijes elu sumbunud umbsoos tekitades. Et jäänud suurtest Dhtu-Euroopa revolutsioonidest puutumata ka purutagurlane Wenemaa, ning isegi Baltimaa, see kiwinenud feudalismusekants affas, kuigi waewalt märgatavalt, uute mõimsate tuulte läes pudenema ja pragunema.

Dhtu-Euroopa suureste edenunud tööstus püüdis sel ajal kõigepealt waigistada walitsewate klasside nõudmisi elu mõnujuse ja joowastuse järele. Prantsusmaal oli nimetatud ajaks suureste edenunud just uhkusajadetööstus, mis kõide maade rahwaturuajate ihasid äratas ning neis seni tundmata soowisid ja nõudmisi töstis. Wana majapidamisewiis ei suutnud aga enam ajansuetele wastata. Iseäranis maaomanikkude, feudaalide sissetulekud olid täieste kokku kuiwamas, tekkivate kuludega võrreldes, weel enam seal, kus maapidajad jügugi tööstuserewolutsioonile ette ei olnud walmistatud, nagu Wenemaal eht Gests. Feudaalikid, endised wägewad rüütlikid, kes endi mõijates ilma paha ainamata orjatoõsaadustega endid lõbustasid, seisid äkki tundmata külalise waefusega film filma wastu. Nende kaaufest tõbtaolekust nüriks jäänud peaaugud ei juutnud enda seisukorra parandufeks midagi mõislikumat wälja mõelda, kui uufi orjusid ja maksusid endi pärisorjadele peale suruda. Aga tuli aeg, kus isegi Gesti orjade kannatus lõppes. Wältawate sõdade, taudide, ikalbuste ja näljapäade läbi oli talurahwas äärmise wiletsufeni wiidud; orjustekoorma raskendamine oli westikiriiks kaelas, mis teda täieste pidi ukatuses uputama. Orjad leidsid aastafade jooksul kuulmata julguse: nad affasid wastu. VXIII aastafaja lõpul ja XIX aastafaja algul tõusewad a. 1783—1787, 1797, 1802 Baltimaal tõsised rahutusjed. Lühanded orjad tõrguwad orjastajate nõudmisi täitmast. Nende waigistufeks (näi-

tufeks Kokenhofis ja Kangerzhofis Wolmari maakonnas) kutsutakse sõjawägeseid suurtükkidega. Waigistufe juures saawad kümmed inimesed jurma ja aawata.

Arusaadam, et ori, kes niisugusesse wiletsufesse aetud, kus temale ükskõik näib, kas ta elab eht sureb, enam ei kõlba sissetulekuallikaks ei orjapidajale ega riigiwalitsusele. Wiimane juhtus sel ajal kaugemale nägija olema. Wene walitsufe eesotsas seisid kõnealuse ajal, s.o. Aleksander I esimiste walitsufeaaastate jooksul wõrdlemisi edu-meelne „mitteametlik komitee“: krahw Wiktor Kotschubei, Nikolai Nowosilskew, würst Adam Czartoryski ja krahw Paul Stroganow. Nende seast langes Kotschubei ja Stroganowi ülesandeks kangutada talurahwaküsimust Gests sellest madamülkast, kus Balti feudaalikid temaga finni jäänud.

Juba endiste mitmekordsete nõudmiste ja pealekääimiste järele walmistas Liivimaa rüütelkogu lõpmata pika arutamise ja järellaalumise peale misgi „talurahwaseaduse“ wärdja, kus ta wafuraamatute sisseteadmise mõtet püüdis üles wõtta. Talurahwa inimesediguste peale ei tulnud neil muidugi meele mõelda. See seaduseelndu ei rahustanud „mitteametlikku komiteed“, kelle juure juba teatawad wastutajad Prantsufe kodanluse wabastufe filosoofiast olid jõudnud. Sellepärast tegi walitsus Kotschubeile ja Stroganowile (ühes kolme teise isikuga) kohufeks seda seaduseprojekti läbi waadata ja tarbeforral parandada. Kõige selle komisjoni töö wiljana ilmus 20. weebbruaril 1804 esimine Wene walitsufe ajal enam-wähem täieliselt wäljaantud Liivimaa talurahwa seadus. Walitsufe nõudmise peale pandi seadus ka kohalisesse Gesti ja Läti keele ümber, mis seni kuulmata oli.

1804. a. talurahwaseadusel, tema sissejuhatusse ametliku tunnistuse järele, oli ülesandeks talurahwast wälja aidata wõimatu wiletsust seiskorrast, kuhu teda feudaalide omawoli ja wägiwald oli saatnud. Et talupoega uueste maksuwõimuliseks teha, seks pidi tema elujärge mõisnikkude piirita kuritarwituste eest kuidagi kindlustama. Selle poole ongi seaduse tähtsamad punktid sihitud. Walt peame meie nende waatlemise juures peatama, sest muidu ei ole wõimalik selget arusaamist 1819. a. „wabastamise“ seadusest omandada.

1804. a. seadus tunnistab talurahwaseisufe Liivimaal poliitikalifelt olewaks. Seks püüab ta tema majanduslik seiskordada tõsta ja digus-

likult kinnitada ning annab talurahwaseisusele kohalise omavalitsuse loomiseks teatavad alg-elementid. Igasugune talupoja lahutamine maast ilma tema nõusolemiseta keelati seaduse poolt ära (I peat., p. 4). Niisamati keelati talupoegade müümine ning annetamine ilma maata (p. 5). Mõisateenritele, neile meie sõna mõttes täielis-tele proletaarlastele, anti võimatus uueste maa peale asuda (I peat., 2. osa). Kõigele talurahwale anti õigus maad ostuteel omandada, seda maad pidada, teda müüa, parandada, „nagu kõigil riigiseisustel see õigus on“ (II peat., p. 31). Edasi, ehk seaduse andmise filmapiilgul veel küll talurahwal maad kui omandust polnud, waid kõik maakrundid, millede peal talupojad elafid, mõisnikkude omandus oli, „kuid et talupoeg wõiks oma töowilja kasutada, mis ta maa wäetamise peale kulutanud, siis peab nüüdsest peale iga maakrunt, mis mõisnikkude poolt talupojale tarwitada antud ning mis maksude ja kohustus- tega seotud, talupoja ning tema pärijate ilma- lahutamata tarwitada jääma, wäljaarwatud all- pool seaduses nimetatud juhtumised (II peat., p. 32). Need „juhtumised“ pidid talupoegadeft koosseiswa wallakohtu otjuse järele kindlaks teh- tama, nimelt suured wõlad ja ooletus ma- arimises.

Drjüste ja maksude kindlaks määramiseks wiibi- mata tööle asuma pidid rewisjonikomisjonid, kes kindlate reeglite järele wakuraamatud koku pidid seadma. Üle wakuraamatute määra ei olnud mõisnikul õigust orjust ega maksusid nõuda, selle järele pidid kohtu- ja walitsuseasutused walwama.

Seaduse IV peatüki V osa annab küll mõis- niiku kätte kodupolitsei õigused. Mõisnik wõib talurahwast korratusse, tooruse ja laistuse eest mõisatööl karistada 15 kapiõõbiga ehk „laste- witsadega“. Nii wõisid mõisnikud oma timuta- ametit rahuga edasi pidada. Minult ühe tähtsa kitsenduse tegi seadus, nimelt: koduse karistuse alla ei langenud taluperemehed (p. 138). See on üks wähestest punktideft, kus seadus tuge- wamate elementide kaitseks talurahwa keskel wälja astub. Mitu korda püüab ta just maata- talurahwa, nimelt mõisateenijate ja sulaste peale mõtelda, neile, näit., õigust andes maad oman- dada, wallakohtu liikmeks walitud saada n.n.e.

Niisugune on lühidalt kokkuvõttes 1804. a. seaduse mõte. Wiletsad ja puudulised olid need parandused, mis walitsus talurahwa elukorra tõstmiseks kinnitas. Aga nad olid ometi pa- r a n d u s e d, sihitud feudaalide omawolile piiri- panemiseks. Ja sellega ei suutnud Balti orjade- pidajad leppida. Kõhe aktsid nad teesid otfima, et uut seadust tühjaks teha. Kõige otjekohese- malt wiis neid ülesandele — mõjumine waku- raamatute ahk regulatiivide kokkuseadmise peale. Baari aastaga jõudsid nad nii kaugele, et wa- litsus ennaft uueste asjasse pidi segama. Alastal

1809 tuli juba ilmsiks, et regulatiivide kokku- seadmise juures liig palju kuritarwitusi sündinud, mille tõttu walitsuse poolt talurahwaseaduse täiendused regulatiivide õiglasema kokkuseadmise asjus wälja anti. Need täiendused mõjusid nagu erilastepeasfe torgatud kepp. Nad panid terve rüütelkonna kihama. Liwi ja Gesti feu- daalid nägid ära, et kui nad mitte otfustawaid sammusid ei astu, tuleb neil piiramata oma- wolist orjadepidamises lahti ütelda. Selletõttu aktsagi nende keskel walwima misgi saadawalt plaan, mille täidewiimine neile ka warsti kõige paremine õnnestas.

Aga et selle plaani warjatud sihti paremine mõista, siis waja meil veel kord selleaegses majanduseilmas walitsewasse olukorda pilku eita. Meie nägime juba oma wäite alguses, et aastat nelikümmend enne kirjelbatawaid sündmusi Inglis- maal suur tööstuserewolutsioon masinatetööstuse tekkimise näol tõusis. Ülesleitud ketramise- ja kudumise masinate abil, mis auruga töötasid, wõis juba esimiste katsete juures üks ketraja ehk kangur 200 korda rohkem lõnga ehk kangast walmistada kui käsitsi töötades. Arusaadaw, et kiutööstuses iiglasaw awalitkust tuli; ühes sel- lega aga kaswis ka nõudmine tooresainete: puu- willa, lina, willa järele. Müüid alles said Englise suurmaomanikud, lordid tõsiselt aru, mis nad sellega wõisid, et oma ajal, XVI—XVIII aasta- saja jooksul Englise talupoegade maad ära rööwisiid ja rööwitud maade peal suureste lam- baid aktsid kaswatama. Sammastekaswata- mine ja willamüümine tõi neile mitme- ja mitme- wõrra rohkem sisse kui feudaalaegsed pärisrahwa maksud ja orjused. Arusaadaw, et Englise lordide osawus ka Balti rüütlite ahnuse põlema süttitas. Nad tulid järjekindlalt mõtte peale: waja orjadelt maa wõtta ja seda iseseiswalt, tulufamalt, noorele kapitalistilisele korrale wastawal wiisil arima akata. Oli ka teisi tõukeid. Kaswan rahwaarw Euroopas sundis sealseid teadlasi otfima wiljakamaid põlluarimise wiisiid kui senine kolmepõllupidamine. Preisimaal, kust Balti mõisnikud endile ammust ajast eeskujuga otfisiid, omandasid nimetatud ajal põlluteadlase Thaeri tööd kuuluse. Tema suur töw „Põllupidamise ratsionaalsetest alustest“ ilmus just nimetatud aastates 1809—1812. Selles töös kuulutab Thaer oma õpetust paljude põldude pidamises, wiljadewahelduseft ja põllueinakulwamisesft. Kõik need uuendused, mis terve maarimise Euroopas uuele alale seadsiid, panid ka Balti mõisnikkude pead käärima. Waja oli tingimata riigiwalitsuse plaanidest — talupoegadele nende maid kind- lustada — kriipsu üle tõmmata. Waja oli, olgu mis on, talurahwalt nende maad ära wõtta. Sfeendast arusaadaw, et otjekoheselt teel seda wõimata oli kätte saada. Waja riigi- walitsust petta, temale näidata, et rüütlite tege- wust kõige paremad, kõige inimlikumad püüded

juhivad. Waja näidata, et mõisnikud walmis on wastu tulema tšaar Aleksander I poijitse põlwe unistustele — talurahwast wabastada. Aga kui mõisnikud riigile nii suure ohwri too- wad, siis peawad nad ka osalt tasutud saama. Nad peawad omandama õiguse kõie mõisjate all olevaid maid wabalt tarwitada. Riisuguste plaanitsuste alal ilmus Liivimaa talurahwa „wabastamise“ seadus 26. märtsil (uue kal. järele 8. aprillil) 1819.

Liivimaa talurahwa seadus oma I jaos, I peatükis, I paragrafis annab küll talu- poegadele isikliku wabaduse. Nimelt on öeldud: „Liivi- ja Saaremaa rüütelfond ütleb igaweseks ajaks oma senistest päris- ja ihuorjuse õigus- test lahti.“

Aga kohe lisab seesama paragraf juure: „Rüütelfond jätab põhjusseaduse ja kõigeõrge- mate seadluste järele enesele ometi täie õiguse maa omanduse peale ja piiramata õiguse teda tarwitada, nagu see määratud on isefuguste õiguste ja eesõiguste läbi, mis rüütelfonnale annetatud; sellepärast tunnustatakse ka tühjaks kõigeõrgemalt a. 1804 kinnitatud talurahwa- seadus, kui ka tema täiendused aastast 1809, peale nende juhtumiste, kus siin allpool ette on kirjutatud nende seaduste järele käia.“

II par. tunnistas wabaks neid talupoegi, kes kroonu- ja linnamõisjates elasid, III p. kõiki neid, kes mitte rüütelfonnast pärit olevate omanikkude maadel ei elanud.

IV p. tegi kohe suure kitsenduse sellele waba- dusele. Nimelt tehti seletus, et mitte kõie talurahwast ühekorraga wabaks ei wõi lasta, ilma et see maarimises segadust ei sünnitaks. Sellepärast jagas seadus kõik talurahwa neljaks osaks. Nelja esimise aasta jooksul pidi kõik ettevalmistused korraldatama. Selle järele a. 1823 pidid pooled taluperemestest wabaks saama, a. 1824 teine pool peremehe; a. 1825 pooled julastest ja mõisateenijatest, a. 1826 teine pool nendest, nõnda et 1826. a. jüripäewaks pidi wabaks saama kõik Liivimaa talurahwas, kes kroonu-, era-, rüütelfonna- ehk sugumõisjate (fidei- komisjonide) maade peal elasid, selle peale waata- mata, kui nad ka kas walitsusele ehk eraisikutele panti olid pandud.

VIII ja IX p. tunnistas mõisnikkude kätte läinud maad wabaks kõigist maksudest ja kohus- tustest, mis talupojad pidid kandma.

X ja XI p. kinnitab mõisnikkudele kõik nende eesõigused, nagu wiinapõletamise, kõrtsideawa- mise, weskiteasutamise, jahipidamise n.n.e.

II peatükk, mis iseäralised määrused wabaks- lahkumiseks sisaldas, kitsendas muuseas rängaste talurahwa waba liikumise õigust. Nimelt (13. p.) wõis talumees esimise kolme aasta jooksul ainult kihelkonnapiirides liikuda; järgmise kolme aasta jooksul (umbes) maakonnakohtupiirides ja alles

kuue aasta pärast terve kubermangu piirides. Kuni 1832. a. jüripäewani ei tohtinud ükski talurahwajaisufe liige linnadesse asuda; alles pärast seda tähtaega wõis ta sinna asuda ning ainult selle tingimisega, et ta enne linnako- gonnalt ingekirja wastuwõtmiseks luba saab linna- asumiseks (p. 15).

Kubermangupiiridest wäljaasumine oli keeldud (p. 70). Arukordadel wõis selleks ainult maandu- (Sandradi-) kolleegiumilt luba saada.

Seaduse teine jagu määras ära talurahwa seisufe õigused.

Siin oli öeldud (I peat., punkt 47), et „Liivi- maa talurahwas... sünnitab waba seisufe“. 53. p. andis temale õiguse lepingute- ja kontraktide- tegemiseks, 54. p. järele wõis talupoeg liikumata- warandust päriseks osta, wäljaarwatud rüütli- mõisjad.

§. 57 määras ära reegliid talupoegade ühen- damiseks kogufondadesse.

§. 63 andis kõik politseioigused kogufondade üle mõisniku kätte.

§. 64 andis mõisnikule õiguse uute liikmete wastuwõtmiseks kogufondade nimekirja.

§. 68 lubas talupoegi, kui nad linnade inge- kirja wastu olid wõetud, gildeadesse astuda.

Edasi sisaldas seesama teine osa talurahwa- kogufondade wõimupiirkonda. Arilikult sünnitas kogufond, mis mõisapiirides elas, ühe walla. Wallal oli teataw omawalitsus lubatud, mis ometi igas asjas mõisniku woliist olenes. Niinult mõisniku lubaga wõis wallakogu kokku kutsuda. Wallawanemateks, kui ka wallakohtuliikmeteks pidi iga koha peale kolm kandidaati wali- tama, kellest mõisnik ühe kinnitas. Kõik walla- kogufonnaohtused said seadusliku jõu ainult pärast seda kui nad mõisawalitsuse poolt kinni- tati (§ 78). Wallawanemateks pidi peaaegjaliselt taluperemehed walitama, wõimalikult jõukad (p. 89). Walimiseõigus anti kõigile täiskaswanud meestesooft wallakoguliikmetele (p. 103). Mõija- walitsusel oli õigus wallakohtuotsuste täide- saatmist keelda, „kui nad selle seadusewastase ehk otstarbekohatu leidfid“ (§ 132).

Teise jao V peatükk annab terwe wallapolitsei- wõimu mõisawalitsuse kätte. Seearanis tähtsad olid siin p. 151 ja 152, mis mõisnikule koduse karistuse õiguse andsid. Nimelt on öeldud:

„Mõisawalitsuse kaitseks kõitjugu korratuste ning nende läbi sündinud kahju eest, kui ka tarwiliku autundmuse ja korrapärasufe alaloid- miseks on mõisawalitsusel õigus kodust karistust tarwitada, ja sellepärast wõib ta süüalustele mõista kaks päewa wangistust wee ja leiva peal terves kohas, ühes 15 kepioobiga riites; alcea- lisi, kes alla 14 aastat wanad ja naisterahwaid wõib ta lapsewitjadega nuhelba, mitte rohkem kui 15 oopi.

Riisugune nuhtlus wõib sündida: 1) kui mõisateenija ehk tööline, kes mõisas töö on

(nende all tuleb nii peremehe kui ka rentnikka mõelda), kes joomise ehk kõlvatu eluga ärrastemaja rahu rikub ehk mõisnikule mingisugust kahju sünnitab; 2) kui nad jämeduse ehk sõnakuilmatuse läbi mõisnikku teotavad; 3) kui nad mõisatööl olles mingit süüd teevad."

Nende nuhtluste ülekohutuse mõistmise peale võis talupoeg kihelkonnakohtu kaebada (§ 153).

Miisugune on oma tähtsamas osas „talurahwawabastamise“ seadus. Arusaadaw, et see „priius“, mida ta talurahwaseisujale kuulutas pidi delamaks, metsikumaks orjuseks saama kui endine. Talurahwaseadus a. 1804 andis, nagu nägime, talupojale teatava õigusliku kindlustuse; tema otstarbeks oli talupoega mõisniku piirita omawoli eest kaitsta. Ta määras waturamatute fisiseadmisega orjused iga maakrundi pealt kindlaks ja wõttis mõisnikult wõimaluse talupoega seadusewastastelt koha pealt ära ajada. 1819. a. seadusega läks kõik see parandus ühe oobiga kaduma. Seadus ei teinud nüüd teoorjustele seal mingit piiri, kus talupoeg mõisniku käest maad rendi peale sai; talurahwa lõpulikule wäljakurnamisele oli awat tee awatud. 1804. a. seadus kindlustas talurahwale talumaa tarwitamiseks ühes pärimisõigusega. 1819. a. seadus wõttis ühe sulekriipsutusega kõik maa talupoegade käest, kes seda maad arisid, ja kinkis ta neile rahwaturmajatele, kes ise maad ei arinud. Siin seisabgi wõti 1819. a. talurahwa „wabastamise“ dietimõistmiseks. Kõik talurahwa

maa lauges nüüd mõisnikkude kätte. Nad wõisid seda maad täieste oma eaksarvamise järele tarwitada. Seal kus nad endisi mõisjamaid plaanitsesid laiendada, et lambakasmatust ehk põllupidamist uuemate metoodede järele fiske seada, seal sündis see nüüd keelmeta. Kus aga mõisnikul jõudu ehk wiljakamaks maapidamiseks ettewõtlikkust ei jättunud, wõis ta talumaid talupoegade kätte rendi peale anda, kusjuures abitu talupoeg lepingutegemise juures ilma mingi seadusliku kaitseta mõisniku vastu seisid. Tema „waba“ liikumise õigus, kus juures ta ainult kihelkonna-, maakonna- ja wiimaks kubermangupiirides kohta wõis wahetada, sidus teda käsi ja jalust. Linnadesse ei olnud tal enamiste lootust pääseda, sest kuidas wõis ta jels gildele ehk linnawalitsuse luba saada, kui need tema tööjõudu ei tarwitunud? Ja peale tööjõu polnud tal enamiste midagi pakkuda. Talupoeg pidi kas nälga surema ehk ennast uueste piirita orjuse ikkesse rakendama. Sellest saadanaplaanist, mis Liwi-Cesti rüütlitel läbi õnnestas wiia, ei suutnud isegi Sassa edutamad mõtlejad waikides mööda minna. „Cestlaste lõpuline orjastamine on alles 1819. a. wabastamisega täide saadetud.“ Need on kuulsa Balti loodusteadlase R. v. Baeri sõnad. Kuidas see orjastamine lähemalt kujunes, seda saame järgmises peatükis näha.

J. Jürgens.

Weera I. Sassuulitsh.

Sündis juulis 1849, suri 8. mail 1919,

EESTI TÖÖRAHWA KOMMUUNA TEOSTAMISE LÜHIKENE ÜLEWADE.

(Järg.)

Esimese Brest-Litowski rahulepingu järele jäi Eestimaa Wenemaa lahutamata osaks, kuid „korra jalaleseadmiseks“ nõudis Saksa imperialistlik walitsus omale õiguse ajuti Saksa wägesid Eestimaale tuua. Rahuläbirääkimiste ajal tuli enne nõukogudewõimu langemist, arwatawaste 23. weebr. 1918. a. Wenemaa keskwalitsuselt telegramm, millega järele päriti, kuidas Eesti töörahwa täidesaatew-komitee ülewalmetatud Saksa walitsuse nõudmise peale waa-tab. Üleüldine sõjaline olukord Wenemaal, kus tsaari ja Kerenski aegne sõjawägi sise-mise lagunemise ja wäsimuse tõttu wõimetu oli wastupanemiseks ja punasewäe korraldamisele alles asuti, ei lubanud teist teed walida kui Saksa imperialistide nõudmisele alla anda, kui raske see ka E. töörahwa walitsusele polnud.

Ehk küll „korra jalaleseadmine“ pidi ajuti sündima, oli kõigile käega katsutaw, et Saksa wäed senini Eestisse jääwad, kuni Saksa wõim kas ilmasõjas wõi rewolutsiooni teel raugab.

Sellega tuleb seda asjaolu selgitada, et Brest-Litowski teises, täiendawas rahulepingus Wenemaa lõpulikult Eestimaast lahti ütles, muidugi nii kauaks kui punase sõjawägi tarwilikuks jõuks areneb ehk Saksamaa töölised oma walitsuse kuku-tawad.

Üleilmiline kommunismi aadete laiialagunemine ja lootus kõigi maade tööliste-klassi toetuse peale omandas 1918. a. ikka rohkem ja rohkem kindlama kuju, mis puhul ka Eesti nõukogudewalitsus Wenemaal asudes oma tööd ei katkestanud, waid peagi asusid walitsuseliikmed peale ewakueerimise tööde lõpetamist Eesti töörahwa wabastamise juure tööle.

Kewadel ei tahtnud töö edeneda, sest Eestist emigreerinud seltsimehed paisati taganemiselainega üle Wenemaa laiiali, paljud sõitsid Siberi, Uurali ja mujale kohtadele, millega ühendus Peterburiga oli raskendatud. Kuid suwel ja iseäranis sügisel arenes töö laiialusel.

Juba peale ewakueerimist seati otsekohene ühendus Eestisse jäänud seltsimeestega jalule, kes kohtade peal organiseerimistööd tegid, üleskütseid, ajalehte „Kommunisti“, kirjandust jne trükkisid ja laiiali laotasid, kuna Wenemaal asuti uute jõudude organiseerimisele.

Organiseerimise töö arenes Wenemaal mitmes sihis. Kõigepealt asuti kommunistlise partei Eesti osakondade laiilisema organiseerimise juure, mis suwelõpul wõrdlemisi kaugele ulatawaid tagajärgi andsid: Peterburi kubermangu elawamates Eesti asundustes ja mõisades, Jamburis, Kroonlinnas, Oudowas, Gatsinas, siis Permi linnas ja ümbruses, Moskwas, Samaras ja mujal tekkisid partei Eesti osakonnad ja sektsioonid, mis lähedases ühenduses olid keskkomiteega ja ühemeelisel ühise sihi kättesaamiseks töötasid. Keskkomitee äälekandja „Edasi“ ja 4. augustist peale „Tööline“ tungis igale poole, kus Eesti töölised ja asunikud asusid. Kui pealinnas kodanlised ajalehed juunikuul kinni pandi ja nendega ühes kodanlaste „Eesti Päewaleht“ suluti, kaswas iseäranis jõudsalt keskkomitee äälekandja lugejate arw. Keskkomitee kirjastusel ilmunud broschüred Eesti küsimuste kohta lagunesid üle Wenemaa laiali ja kadusid peagi müügilt, nii et detsembrikuul Eestisse jõudes nende järele suur põud tundus.

Partei tegewuse kõrwal asuti Wenemaal jõudes peagi sõjawälise jõu korraldamisele. Tuhanded töölised ja punasekaardilased, kes weebriarikuul laewadega üle lahe Soome sõitsid ja märtsikuul üle manner-maa piiri Petseri ja Narwa poolt Wenemaal rändasid, astusid suuremalt osalt uude asutatawasse punasewäkke, Jamburi all ja Peeteris seiswatesse wäeosadesse, paljud rändasid aga edasi ja asusid Siberi ja Uurali wäeosadesse.

Üks osa punasekaardilasi Tallinnast asus Peterburis Smolnõi kaitseteenistusesse, millest peagi I Tallinna kommunistiline kütipolk wälja wõrsus. Nagu lätlased, nii omandasid ka eestlased Wenemaal töötades laiema kuulsuse töörahwawalitsuse kaitsemisel; olid nad ju klassiteadwad ja arenenud töolisteliikumisest osawõtjad.

Suwel seati Eesti sõjawägede organiseerimine awaramale alusele, akati Wenemaal laiialipillatud seltsimehi Eesti wäeosadesse koondama, selleks Tallinna polgu kõrwal II Wiljandi kütipolku, suurtükidivisjoni ja ratsawäeosasid elule kutsudes. Üks osa seltsimehi, kes kewadel punaste-komanderide kursustele astusid, wõtsid peale kursuste lõpetamist sügisel osade juhatajate kohused oma kanda.

Kultuurariduslikud ülesanded ei jäetud kõigi aineliste raskuste peale vaatamata, mis Peterburis ja tema ümbruses igal ajal esinesid, ooletusesse. Juba 14. juunil awati Peterburis töörahwäilikool, kus täiskaswanutele ühiskonna-, looduse-, matemaatika- ja teiste teaduste ning tehnika üle selles mõttes ettelugemisi peeti, et kuulajaid tulewasel tegewusel Eestis wastatawatele kohtadele ette walmistada.

Suwe jooksul wõttis neist ettelugemistest üle 100 kuulaja osa, mis Peterburi suwiste toiduolude juures suurearwuliseks tuleb pidada. Ülikooli osakonnana töötasid kursused Kroonlinnas ja Jamburis, peale selle peeti kümned teaduslikud ettelugemised maal ära.

Punasewäelaste ja emigrantide laste jaoks korraldati 5. juulist Koloshitsa mõisas lastekommuun, kus suwe jooksul ligi 100 last peawarju ja ülespidamist leidis.

Laiema kihutustöö mõttes jätkati Tallinnas ilmunud ajakirja „Eesti Kooli“, mille ülesanne oli aridustegelasi ühise kommunistliku lipu ümber koondada ja teateid tuua sotsialistliku kooli uuenduse kohta. Sügisel laienes kultuurariduslik tegewus koolideasutamise peale. Nii asutati Peterburis 6, Peterburi kubermangus aga üle 20 kooli.

Kuna sõjawäe korraldamine ja agitatsioon partei käes oli, koondus aridusline tegewus suuremalt osalt Rahwus- asjade Komissariaadi Eesti osakonna ümber, mis nõukogudewalitsuse poolt Moskwas ja Peterburis Eesti proletariaadi uwide kaitseks oli asutatud.

Kõige selle lühikese aja tegewuse tagajärjel koondati sügiseks suurem pooleoidjate ringkond, millel ühine püüe oli Eestit Saksa imperialismuse ja Eesti kodanluse wõimu alt wabastada ja seal uueste nõukogude wõimu maksma panna. Saksamaa sisemine kord ja iseäraliselt sõjawäe distsipliina langemine tiiwustas kõike kommunisti ja nende pooleoidjaid peagi Eestisse minema. Sügisel õljus õhus juba tundmine, nagu langeks peagi Saksa

wõim Eestis, mis puhul 24. oktoobril Põhjaringkonna Kommunistlise partei Eesti osakondade konwerents Peterburis kiirendatud wiisil kokku kutsuti ja Eestimaale tungimise küsimus arutusele wõeti. Sellel konwerentsil otsustati esimesed sammud Eestimaale minekuks ära, mille teostamisele jalamaid asuti.

Saksa rewolutsiooni lahtipuhkemine sundis eeltöödega ruttama ja sõjarewolutsiooniline komitee, mis Eestimaale tungimise tööde juhtimiseks oli asutatud, pidi juba 22. now. Narwa poole esimesi sõjawägesid saatma, kellele ülesandeks tehti rahulik teel Eestisse minna ning seal nõukogude walitsus maksma panna ja ainult sel juhtumisel sõjalist jõudu tarvitada, kui Saksa wõi Eesti kodanluse wäed takistawad Eesti sõjamehi — Eesti töölisi ja maatamehi — koju minemast ja esimestena akkawad nende peale tuld andma.

Kuid sõjarewolutsioonilise komitee lootus ei läinud täide: Eesti töölisi — punasewäelasi wõeti Narwa alla jõudes püssi- ja suurtükitelega wastu. Nad olid sunnitud Jamburi tagasi minema. Teist teed polnud: sõjalise jõuga pidi Eesti töörahw omale tee Eestisse wabaks tegema. 27. now. alustati Narwa peale tungimist ja raskete ohwriga wõeti ta 29. now. ära.

Selsamal päewal otsustas Eesti sõjarewolutsiooniline komitee Eestit sotsialistlikuks nõukogude wabariigiks kuulutada ja wabariiki Eesti Töörahw Kommuunaks nimetada, meeletuledades, et Eesti töörahw kõigi maade töölistega ühiselt üleilmilise töörahwariigi eest wõitleb, Eestit aga selle suure riigi osaks — teatud majanduslikuks ja administratiivseks üksuseks — kommuunaks peab. Ühes sellega otsustas komitee kõik wõimu E. T. Kommuuna Nõukogu kätte anda, kes wiibimata asus Narwa linna ja ümbruse korraldamisele, idapoolset osa Wiru maakonnast iseseiswaks Narwa maakonnaks eraldades.

A. P. W.

Jaan Anvelt.

1907. a. sügisel ilmus Peterburi Gesti üliõpilaste ringfondadesse noore üliõpilasena J. Anvelt, kes peagi kõikide tähelepaneku oma peale tõmbas. Jaan Anvelt polnud mitte noor aastate poolest, kui ta ülikooli astus (sünd. 6. apr. 1884), vaid ta oli vika elukooli läbi teinud ja kõik need waewarikkad ajajärgud läbi elanud, mis tööraha noorepoole oma sed: karjas käinud, walla koolis waimu nüritanud, kihelkonnakoolis kõstriga lahinguid pidanud ja lõpuks Tartu kooliõpetajateseminaaris wiimast koolitreshiimi maitfenud, pealeselle mitmel pool konktorites töötanud, Toilas paar aastat rahwakooliõpetajaks olnud ja 1907. a. kewadel oma käe peal õppides Peterburi II gümnaasiumi eksternina lõpetanud. Ta oli noor üliõpilane selles mõttes, et ta nimetatud aastal esimest korda üliõpilasteperesse astus.

Üliõpilaste kogu oli sel ajal weel 1905. a. sündmustikuga ühenduses, poliitikaline tegewus polnud kõigi walitjuse surweabinõude peale waatamata lõppenud, vaid ta kestis wanades oogfhitides edasi kõigi nende lahtkooludega, mis juba 90-tes aastates ja iseäranis 1905. a. Wene aritlaste juures nähtawale tulid. Wene üliõpilaste seas mõisteti oma wahel sotsialistid-rewolutsionärid, kelle poole kõik „wabameelsed“ ja ilma kindla poliitikaliseilmawaateta üliõpilased oidsid, siis vähemlased ja lõpuks klassiteadwad enamlased. Gesti üliõpilaste ringfondades walitsesid nendesamade parteide waated ja jaotused, ehk küll juba sel ajal ühtikud rühmad, peaasjalikult allide parunite pojad monarhistslikka kaldumust awaldasid. Sm Anvelt tõi üliõpilastefelti astudes enesega wärske elujõulise enamlusewoolu kaasa, mida ta kõige üliõpilasaja jookful üliõpilaste ringfondades laiali püüdis laotada.

P. G. Üliõpilastefeltis awaldas sm Anvelt suurt organiseerimisejuudet; tema ja ta lähedate selfimeeste laialdase korraldamise töö tagajärjel kaswas paarikümmeliikmeline selfi paari kuuga pealinna üliõpilaste keskkohtaks, mille liikmete arm tõusis üle 100. Korratufesfejäetud selfiastjaajamist õigeste roobastesse juhtides, awaldas sm Anvelt kõiges oma tegewuses kindlat ja teadwat poliitikalist arusaamist käesolewast üleüldisest ja eriti tööliliste olukorrast, niisama ka Margi õpetuse tundmist. Üliõpilastefelti kitsatest piiridest kandis sm Anvelt peagi üliõpilaste töö Peterburi tööliliste ringfondadesse, korraldades Jaani kiriku kooli saalis ja mujal poliitikalise sisuga kõneõhtuid ja toimetas kirjandust, nagu „Käsi tuli“ I ja II, kalendrid, broschüüresid jne.

P. G. Üliõpilastefeltis töötamise ajajärg etendas sm Anvelti elus suurt osa; siin kujunes tema organiseerimisejuude, waelustes teritas ta oma kõneõfawust, täiendas oma teadmist marxismuse alalt, koondas oma ümber laiu üliõpilaste ja tööliliste

ringkonde, ühe sõnaga pani oma tulewasele tegewusele aluse.

1911. a. mõeti selfi. Anvelt ülikoolis lahtipuhkenud liikumisest õfawõtmise puhul kinni, eideti ülikoolist ajuti wälja ja saadeti Peterburist Gestimale. Seda juhtumist tarwitas selfimees selleks, et Tallinnas ja mujal töölilisteliikumist äratada ja korraldada.

Peale ülikooli lõpetamist 1912. a. sügisel asus sm Anvelt Narwa admofoadiks, kus ta töölilisi affas enamlastepartei lipu alla koondama, tihedas läbikäimises olles Tallinnas töölilisteorganisatsioonidega.

Üheks tähtsamaks ülesandeks seadis ta omale tööliliste äälekandja wäljaandmise, millele ta aluse pani „Kiirega“. Narwas töötas ta ööd kui päewad awastika koosolekuid korraldades, kinnistes töölilisteorganisatsioonides töötades, ajalehte toimetades ja kohtudes tööliliste admofoadi kohuseid täites.

Kui 1917. a. weebuarirewolutsioon lahti puhkes, asus sm Anvelt Tallinna, kus ta oma tegewuse enamlastepartei ja töörahanõukogude organiseerimises laialisele alusele seadis. Alaliselt wõideldes tsaarwalitjuse wastu, omandas ta kodanlusewalitjuse wastu niisamasuguse leppimata seisukoha, mida ta iseäranis wõitluses nõndanimetatud „maapäewa“ wastu awaldas, mille liikmeks ta Tallinna linnamolikogu esitajana oli. Kui sügisel 1917. a. kodanlusewõim Gestis langes ja wõim tööraha kätte läks, ilmutas sm Anvelt suurt energiat töörahamalitjuse wõimu kindlustamises. Tallinna linnamolikogu ja Gesti Tööraha Täidesaatwa-Komitee esimehe kohused täitis selfimees enesefalgawa ooljusega, alaliselt tööraha kasusid ilmas pidades, mitte ialgi kodanlusega kokkuleppele astudes.

Peale 1918. a. tööraha wõimu langemist Gestis asus sm Anvelt Peterburi, astus suurtükimäe komanderide kursustele, et, nagu ta ise ütles, mingisugust ametit õppida, millega töörahwale wõiks käesolewal filmapilgul tegelikult kasulik olla, milleks ta admofoadikutset ialgi ei pidanud. Sügisel kursust lõpetades sõitis ta wiibimata Uurali frondile, kust ta Gestimale tungimise puhul Gesti sõjawägedega Narwa töttas, misajast peale ta G. Tööraha Kommuuna Nõukogu esimehena ja sõjawäewalitjuse juhatajana kuni tänapäewani töötab.

Selfimehe Anvelti filmapaitwamad omadused on kindel tahte ja kõigutamata usk wääramata töörahwabanemise sisse, püüw püüe isiklistest uwidest ja läbikäimistest ennast täitsa lahti wõideldes ettewõetud ülesannet teostada, maksu mis tahes innaga, alastamata wihawaen kõigi töörahwawaenlaste wastu, leppimatus klassifõja pidamises ja lõpuniwiimises. Wõita ehk surra, kuid mitte ääbuda kapitalismi ja kodanluse küüntes.

Ei ole Gestis ajalehte ega kodanlast, kes ei peaks oma pühaks kohuseks nimetatud omaduste pärast laimata sm Anvelti igafuguse mustusega, teda röö-

wikuks, kaabakaks, timukaks jne nimetades. Seltsimehe Anwelfi peale aga ei awalda need sõimunimetused tema wastaste laagrist mitte mingisugust mõju. Suuremalt jaolt ei loe ta nende sõimuteateid, kuid kui seltsimehed talle neist kõnelevad, siis muigab ta nende peale pehme naeratusega, ilma et ta selle üle

pifemat juttu teeks. Ta teab, et töörahwas tema enesefalgawat tööd indab, sellest lugu peab ja teda igas asjas toetab, ühes sellega on tal kindel arusaamine sellest, et klassiwõitluses pole lepitusteetid, et töörahwas wabastab ennast kapitaliküttetest oma ja ainult oma käte läbi.

Ur. W.

Walgekaartlaste metsikud teod.

Wassilli Ossip, langes raskete aawatult walgete kätte wangi, kes tal püssitikuga siidame ja peajud wälja uuristasid.

Partisaan Iwan Jegorow. Tapetud seltsimehe surnukeha leiti Lawrõ alewist, kui walged sealt wälja olid löödud. Walged on Jegorowil silmad peast wälja torkinud ja siis talle laia tikuaawa otsaette löönud.

Meie langesime kallale.

A. G a s t e w.

Õpetatud! Jatkub meie wagaduselauludest. Sulgelt tõstame oma eesriide. Ja las mängib meie muusika.

Tööpinkide read ja ulgad, tuleahjude maad alune kohin, täislaetud töstefraanide ülesvinnamine ja allalaskmine, tugewate rautatud tsilindrite ingamine, gaasiplahwatuste rõkkamine ja waitiwa press'i wägewus, waat', need on meie laulud, usf, muusika.

Meile anti kord leiwa asemel wafar ja sunniti tööle. Meid piinati. . . Kuid wafarat surudes muutus ta meile sõbraks, iga lõb' lihas meile lihastesse rauda, terasenergia tungis meie inge, ja meie, kes me kord orjad olime, langesime nüüd maailma kallale.

Meie ei ihalda tungida sinna wiletasjse kõrgusesse, mis taewaks kutsutakse. Taewas on logelejate, laisklejate, lodewate ja kartlikkude sünnitus.

Tungime alla poole!

Ühes tule, ja metalli ja gaasi ning auruga kaewame meie kaewandused, puurime läbi kõige suuremad tunnelid maailmas, gaasiplahwatustega laastame maakera sügawustes irmsaid lõhkumata müraleid. Do, meie kaome, meie kaewame end sügawustesse, lõikame nad läbi tuhandate teraskäitudega, me walgustame ja paljastame maaaluseid kuristikka walgusesammastega ning täidame neid metalliugamisega. Mitmeks aastaks lahkume taewawõlwi alt, päiksest, tähtedesärast, ühineme maaga: tema on meis ja meie temas.

Meie läheme maa alla tuhandatena, meie läheme sinna miljonitena, sinna lähed terve inimestemeri! Kuid sealt ei ilmu me ialgi, ialgi enam. . . Meie langeme, meie matame endid maha raugemata, rahuldumata püüdmisses ja tööloõgis.

Maa on meid sünnitanud, temasse pöõrame meie tagasi, nagu wanaste on öeldud, kuid maa muutub: sulatud igast küljest, ilma ainsa awandufeta, oowab temas töö waitimata torm; üleni terasjse kōidetud maakera saab ilmaruumi kat-

laks, ja kui maa töö taltjutamata wihatuhinas enam ei kannata ja soomusrüü puruks lõhub, siis sünnitab ta uued olewused, kelle nimi juba enam inimene ei ole.

Sündinud noored ei pane tähele wäikest, madalat taewast, mis nende sündimiseplahwatuses kadus, ja rajawad maakerale sedamaid uue tee, nad teisendawad päikeste ja planeetide kaardid, loowad uued kõrgused maailmade kohal.

Maailm ise muutub uueks masinaks, kus kosmos alles nüüd leiab oma südamet, oma tufsumise.

Ta tormab edasi. . .

Kes suudab peatada tuhandate päikesteahjude leeki? Kes nõrgestab kuumaksäetud õhktonna surumist ning lõhkemist? Kes muudab aeglasemaks saturnide oogrataste kiirust?

Planeedid keerlewad metifikult oma telgedele ümber, nagu mootorite iiglaantrud. Nende jooksu ei pane ükski wägi seisma, nende tuliseid sõdemeid ei suuda keegi lammata!

Kosmos tormab edasi. . .

Ta ei saa paigal püsida, ta sünnib ja sureb ja sünnib uueste, kasvab, kiratseb ja ärkab jälle uuele elule ning tormab edasi.

Ta jõuab pärrale, õistab!

— Langes, langes!

Upub. . . Citis meelt. . .

Kuid tuli sulatab kõik, isegi igatsuse, isegi kõhklemise, isegi uskmatusse.

Ta algab jälle elu tuifsoone tufsumine, kohin, töö!

Tuleb aeg, kus ainsa tōufega töö terwes maailmas katkestame, masinad sulgume. Ilmaruumis liugleb siis töö rõõmus taja, ja tundmata laugustes sündinud affordid elisewad veel suurtest, nägemata ja aimamata orifontidest.

Ta sel filmapilgul, kui masinad külmaks muutudes terasjookstust puhkawat, langeme meie terve maailma töörahwaniljardiga veel kord, kas nagu jumalad wõi deemonid, veel tugewamine, veel uskumeelselt maailma kallale!

Narwa „Kiir“

1912—1914.

J. Käsperti mälestustest.

(Särg.)

3. „Kiire“ ilmumine 15. juunil 1912. a.

Selle selgitamiseks, mis see n.n. „Cesti asutuste laulupidu“ on, kes ta toime pannud ja mis otstarbeks ja kudasviisi töölistel, proletariaadi seisukohast, tema peale waadata tuleb, kirjutas sm A. Men (B. Bud) raamatu „Mks unustatud Cesti linn“. Raamatukene kirjeldas Narwa tööliste seiskorda suurtootuse algusest peale ja tööliste ja kodanluse põhjusemõttelise osa laulupidul. Toodi põhjused nähtavale, mis kodanlasti tänu- ja kiidulaulud laulma ajas ja kui suur see kodanlaste isamaarmastus oli, mis Toompea wõimumeest Rosstowets'i Cesti rahwalaulude juures oma luulearvustuse-andi nähtawaks lubas tuua. Raamatu lõpul püüti nii easte-pahaste kui seda sel ajal tšensuurta ja poliitsei pärast wõimalik oli, ära näidata neid sihtjooni, ideaalid, seda tulewikuriti, mille poole kommunistid püüawad ja mille teostamisele meie nüüd nii uskumata ruttu asunud oleme.

Need mõtted olid awaldatud otsekoheisel, käredeal kujul, nii et mina kui ka kirjanik ise arwastime, et teda Tallinnas ega ka miit Narwasgi, kus „isamaalised“, oma soost tšensurid ametis, päewawalgele tulla ei lasta; olid ju sel ajal meie kodanlaste Cestis jada korda mustajajalilemad tsarizametriskude tallalakkujad kui mõnigi Wene bürookraat. Sel põhjusel tuligi raamat Peterburis trüfida, olgugi, et seal trükikulus suuremad olid kui Narwas. Raamat ilmus 10.000 ekf.

Runa organisatsioon, kes raamatu väljaandmist oma peale oleks wõtnud, puudus, olin sunnitud raamatut oma kulul välja andma.

Tema väljaandmiseks raha laenasin inimese käest, kelle nime praegu nimetada ei wõi, kuna mul wõimalik pole olnud kiiki tema eategulda wäärilisel taluda. Mlegi selle wõla maffin ulga aja järel 1915/16. a. ära.

Raamatuleft kawatseti niidasti Narwa töörahwa kui ta laulupidule tulnud maarahwa ulgas laiali laotada. Uga esimise 700 eksemplari laialilaotamine tekitas sekeldust, seltsilisi Mihail Danilowi, Johannes Schnell'i ja mõnda teist wõeti töökohtades „punase“ (punaste kaantega) raamatu laialilaotamise pealt kinni. Poliitsei pani läbiotfimise toime, ja kuigi midagi muud „kahlakst“ ei leitud (raamat oli Peterburi tšensuurist talistamata välja antud), takistas see suurel mōdöl raamatu laialilaotamist. Narwa töörahwas, kes 1905. a. saadit enam ulgalisi läbiotfimist läbi polnud elanud, irmus sedawōrd ära, et pea kõik, kel „punane raamat“ kodu oli, selle eht wāhemalt tema kaaned abju eht plitidi alla jaatfid.

Seht mis 1912. a. maikuu pidi ilmuma, affas mitmesugustel põhjustel alles juunikuul kōima. Lehe ilmumispäewa otsustasime kolmekesi, mina, Bud ja Anwelt, ühel maikuu lõpupoolel pūhapäemal Sonda jaama lähedal külas, kus J. Anwelt sel korral elas, ennast ülikooli lõpetamiseks etternina ettewalmistades. „Punase“ raamatu jahi algul, umbes 10—13. juunil olid lehe kōstkirjad juba trükikojas. Toimetajal sm Bud il ja minul tuli sel puhul dōffel kodust ära olla, kartusel et „punase“ raamatu jahil olejad otsaga eot meie juure jōua-

wad ja meie wangistamine teise ilmumist takistada wōiks. Dnneks aga seda ei juhtunud ja 14. juuni dhtul 1912. a. umbes kella 8 ajal ilmus „Kiir e“ esimine nummer, mille wõrmilise wäljaandjana ja wastutama toimetajana Narwa linawabriku töölaine f. A. Arm alla kirjutas. Mälestan selgeste seda, kuidas mina sm Armiga Westermalli uulitfa nurgal asuwa trükikoja oowist wälja astusime, lehepall kaenas. Tundus nagu oleks midagi suurt sündinud. Uulitfale tülles maatasime kartlikult ümber; teadstme ju, misugust jahti Peterburis sel ajal esimise Wene töölistepäewalehe „Brawda“ peale peeti. Uga midagi niisugust meil ei juhtunud, ei sel, ei järgmistel päewadel, nādalatel ega kuudel, selle peale waatamata, et trükikojaomanik lehe tšensuriefemplarid korralikult ära saatis.

Petri platsil ja Baemurru uul. nurgal asuwa Schumalowi maja 2. korral oli meil lehetalituse tarwis korter üüritud, mis 4 rbl 50 k. kuus maffis. Sinna olid juba seltsilised talgudele kokku tulnud lehewäljasaatmist korraldama. Uwitaw oli waadata, kuidas lehte „kodusel teel“ wāikes üüritoas wilmumata kättega waltstti ja pakiti. Doas polnud mingit mōdölit peale walfimiselaua. Tōdō mida takst wilmunud töölist olekfiwad wōinud ära teha, tegid kōmmekond inimest kaugelt üle poole wō. Dmmikupoolest wōd ilifid kis smd argfelt ümber waadates, igāwhel paberisfemāsfitud lehepallite kaenas, kas wabrikusse, kas esimine wāhetus kell 4 ommitul tōdō algas, wōi koju puhtama, kuna mina lehekananja wōififetega ühes lehti laiali kandma, kella 8-ks koju einele ja kella 9 Sinowjemi laua-faagimifewabriku kontorisfe, kus ma raamatupidaja abilisfena tōdōtasin, ruttasfin.

Agaramateks lehe laialilaotajateks olid eestkätt pōrandaaluse organisatfiooni ja üleilbde töölisteliikumise eestwōtjad smd, kes teadfid, et oolast lehe laialilaotamine kōige parem põhjustapitaal lebele on ja et lehe peāulesanne on weel ärkamate ulfade juure tungida ja nende ilmawadet selgitada. Narwas olid agaramateks lehe laialilaotajateks Kreenholmi ja teiste wabrikute tōlilised: sm Gustaw Haapfalu, kes iljemine lehesatja kohuseid täitis, Mihail Danilow, Karl Saaber, Johannes Kopelas, Konstantin Voorberg, Gene Kraut, Johannes Schnell, Robert Kōkasson, Jakob Wāhesaar, ja weel mõned smd, kelle nimesid praegu meeles pole. Weel oli seltsimehi, kes ühel wōi teisel moel töörahwalehte tōetafid, näit. sm Raiwo, kes oma poega „laenuna“, see tōh. palgamafkmiit paremate aegade peale jättes, „Kiire“ kontori kōstjalats andis. Cēs-pool tähendatud smd olid Narwas „Kiire“ esimise nri ilmumist saadit agaramad lehe laiali laotajad, kuna pärastpoole neile teist seltsimehi abiks juure tuli. Tallinnas laotas 1-st nrt A. Rastra pōrandaaluse organisatfiooni kaudu laiali, 500 eksemplaris, mis wōrdlemist teiste linnadega wōige suur arw oli. Näit. saadeti Peterburi, kus sel ajal kedagi ei olnud, kes lehe laialilaotamist oleks korraldanud, wōigest 10 eksemplari, Tartusse 1. nrt et saadetudgi, iljemine laotati seal „Kiir“ ametiühjufuste ja seltskonnategelaste Ernst Kilter'i poolt laiali, kuid efsalgul wāhesel mōdöl, 30 ekf. kaup. Olgugi et leht tšensuurast läbi

käinud, füsigi tundus laialilaotajatel, nagu oleks see ikkagi keelatud kirjandus olnud, ja unitam oli seda tööd teha. Proominumbrid saadeti laiali suu-remalt jaolt aadresside järele, mida sm. J. Umwelt andis. Ülejäänud nr-id läksid peaaegu kõik Narvas laiali. Väljamaale läks 1. nr-st ainult 2 ekf., Umeerikasje „Uue ilma“ toimetusesse ja sm S. Pöögelmännile.

Kui kodanlased lehte affawad välja andma, ajutamad affiaühisusi, teemad laenusid, ühesõnaga, loomavad põhjustapitaali. Meil aga, kõrahwa ääle-kanja väljaandjatel mingilugust põhjustapitaali ega laenu ei olnud. Esmise nri kulud kaeti kulutuste innast, mis mina ärimeestelt korjastin (kuni 30 rbl) ja Narwa tuttama pagariäri pidaja ja selts-konnategelase P. Lemmingi käest saadud kolme ekf. tellimise rahaga, kuna leesama ära, kõige suu-rema saladuse katte all, lubas sel korral kui leht kaks kuud on ilmunud, 25 rbl toetusraha anda, mislugust lubadust ta ka täitis. Et leht nii ilma ühegi alus-kapitaalita affas ilmuma, ei uskunud mõned oma felttimehedgi, kes arwastid et kusagilt laenu saadi.

Lehe ilmumine oli kodanlusele ootamata, olgugi et üffikutest lehtedes enne ilmumist wahetusarwel kuulutati. Sarnased kuulutused ilmusid „Meie Lastatajas“, „Postimehes“, Wiljandi, Bärnu ja Saaremaa lehtedes, kuna Tallinna lehed ettepanekuid kuulutusi wahetada nähtawaste paberikormi jaastid. Kes lehe waimliseid jõud oiid, see jäi kodan-lastele mõistatuselks. „Wäljaandja ja wastutaw toimetaja Anton Arm“ ei ütelnud kodanlastele weel midagi. Ühed arwastwad, et siin uute ärimeestega tegemist on, teised aga uurisid edasi. Esmisena nuuskis „Meie Glu“ Narwas üles, kes sm Anton Armi isik on, kusjuures ta sarnase ülesleiduse tegi, et sm Arm kalewibabriku laulu-foori liige on, ja affas urjutama, et lehes laulu-pidu wastu kärevalt üles astutakse, kuna wastu-taw toimetaja ja wäljaandja kusagil fooris passi laulab. Wastati talle selle peale, et wõib laulda, aga mitte laulupidust osa wõtta. Selle peale wastas „M. G.“ pika soimukirjaga, kus sm Armi „jaanalinnu ofawuse“ üle tõreleti.

Narwa kohwitantad uurisid aga edasi. Nad nägid ära, et sm Arm — wabrikutöölaine — ainult wõimude jaoks alla kirjutab, kuna waimline ja aineline warandus lehel oopis teises kohas peitus. „Postimehes“ urjutas koguni, et olewat ifandaid, kes tahtwat tööliste käest kopitaid wälja nuruda, mis kergeste rubladeks kogunewad; töölistekaitse nime all urjutasid ka teised kodanlased lehed. Ette-waatuse pärast ei awaldanud meie „Kiire“ kaas-tööliste nimesid, nii et kodanlastel ull aega tead-mataks jäi, kes „Kiire“ waimlist külge juhtisid. Politsei oli esimise nri ilmumisel kõige passiw-kisem. Minult sm Umwelti artikli kohta, kus laulu-pidu iseloomustati, nõuti trükikojaomanikult R. Pöderilt seletust, mis nri läre kirjatükk lehes ilmunud. J. Pöder aga lükkas selle jüü wastu-tawa toimetaja peale, kuna wõimane lehes ilmunud kirjatükkide eest wastutaw on. Toimetajat aga politsei kimbutama ei tulnud, nii et esimine „Kiire“ nr õnnelikult päewawalget näha sai.

„Kiire“ esimises nris ilmus: A. Kastra artikkel „Narwas, 15. juunil 1912. a.“, J. Umwelti: „Meg mil me elame“ ja „Kas pidustada“, mis laulupidu selgituseks oli wõhendatud, ja siis weel mõned W. Bud'i ja J. Umwelti artiklid. Kohalised wabrikute-sõnumed pidid ruumipuudusel wälja jääma, kuna kuuest leheküljest 1½ lehekülge äriliste kuulutuse-ga täidetud oli, mida enne laulupidu ärimeestelt kofku korjastin ja mis, nagu eelpool tähendatud, „Kiire“ alustapitaaliks oli. Selle juure oleks tähendada, et meil laulupidu asjas kuulutusi lehte wastu ei mõetud.

Ühest iseloomulijest nähtusest ei saa waikimata mööda minna. Nimelt oli üks toimetusetegelas-est, A. Kastra, „Tallinna Teataja“ toimetuses tegew. Seda teadsi lehe wäljaandjad ja toimetajad, kuid ei pannud selle peale rõhku, seda leimaküsi-musega wabandades. Pealegi ei teadnud smd sellest, et A. Kastra „T. Teataja“ juust osafonda „Tööliste-elu“ toimetata ja sellega töölisti kodanluseaagrisse tööliste sõbra näol promotseeris. Kui A. Kastra lehe 1. nr-st leidis, et „Kiire“, „T. T.“ sabaga, „Meie Gluga“, ühes trükikojas trükitakse, awaldas kirjas, mida ta minule jaastis, kartust et „Meie Glu“ mehed tema käsitirju trükikojas ära wõimad tunda, ja siis olewat tema leimast lahti. Sel põhjusel palus ta, kui tema käsitirjad edaspidi ümber kirjutamata toimetusesse peaksid tulema, neid tingimata ümber lasta kirjutada. Ühtlasi palus ta kõige pühade nimel seda kõige suuremas saladuses oida, et tema „Kiire“ juures tegewuses on.

4. Nädalalehe „Kiire“ elukäik.

„Kiire“ 2. nr-trükiti laulupidu puhul 4000 ekf., edaspidi kuni nowembrikuuni trükiti lehte 2200—3000 ekf. Lehel oli pooleõidmist tema wäikuse peale waatamata, ifegi tellijaid-lugejaid, ja neid oli selleks ajaks, kui „Kiir“ 3. fonda nädalas ilmuma affas, juba paari-faja ümber. Tellijaid affas igaltpoolt tulema, ifegi P.-A. Ühisriikides ajumatekt eestlastelt. Selles asjas tegi feltfiline S. Pöögelmann „Uues Ilmas“ tulist kihutusetööd. Wäheawald sai ka lehe laialilaotamine üleüldise paremine korraldatud.

Tallinnas laotas j.-d. pörandaalune organisat-sioon lehte laiali, Sinka raamatukaupluse kaudu (sellefama keda iljem kui promokaatorit süüdistati). Lehte saadeti sinna umbes 300 ekf., mis peaaegu kõik ära läks. Sagu neist lehtedest läks A. Bibliku ajaleheartelli kaudu müügile (umbes 50 ekf.).

Tartus läks lehte feltfilise E. Kilteri läbi alguses 20—30 ekf., warsti aga tõusis see arv juba 200 peale. Bärnus affas feltfiline S. Klaas lehte laiali laotama; teda müüsid ka mõned wähemate linnade ja maa-raamatukauplused. Esmingis oli feltfiline S. Kiiilaspea üks agaramatekt lehe laialilaotajatest, Peterburis afus feltfiline W. Kingisepp oktobrikuust peale lehe laialilaotamise tööle. Kuid juurem osa lehe ekf. jäi ikkagi Narwa felttimeeste ooleks laiali laotada.

Lehe 7. wõi 8. nris affasid „Tööliste ajalehe asjus“ kirjad ilmuma; esimine kirjane kiri oli W. Kanni oma, kes pisut iljem ilikfooli lõpetades sotstaalwabameelsete poole „üle“ läks. Need kirjad kandis suuremalt jaolt afadeemialist laadi; nendes tonitati, et töölistelehe waja on. Kuidas aga seda teostada, sellest ei olnud feltfilistel nähtawaste suuremal osal kogumust. Feltfilise Umweltiga läbi-ääkides otsustasid Narwa feltfilised, et igatahes waja on „Kiirt“ 1. dessembriist, makstu mis maksab, sagedamalt wälja akata andma; selle kohta ilmus lehes augustikuul sellekohane märkus. Et „Kiire“ majanduslist järke findlustada, agiterifime lehes ehk kohtadel feltfiliste läbi omale tellijaid-lugejaid ja korjanduste toimepanemist, milleläbi selleaegsed Wene feltfiliste lehed omale alguslise põhjustapitaali ajutasid. Annetusi affasid eistalgu mõned üffikul feltfilised saatma, füs juba gruped, ifeäänis agarad olid Esmingi feltfilised, kes 16. oktoobril 1912 ajalehe toetamiseks ifegi pidu korraldasid. Kõigi annetatud summade üle ilmusid lehes aruanded, ta nädalalehe „Kiire“ täieline rahaline aruanne ilmus oma ajal sealsamas, leht tuli wäikese puudu-jäägiga omaga wälja. Ei olnud meil ju muid kulusi kui maksta trükikojale ja feltfilisele Budile (nagu juba ennem öeldud, eistofa 4 rbl 50 kop nädalas, iljem aga 40 rbl kuus). Kui wäitefed

meil kulud ja tulud olivad, mälestan jutuajamisest Böderi trükkikoja selleaegse juhataja is. Kull'iga, kes soovitas lehte suuremas faustas akata wälja andma, nimelt näotu kuue lehekülje asemel neljaküljelist lehte teha, senisest $\frac{1}{3}$ suurema. Nõukandamine temaga wälja, et see umbes 70 rbl kuus maksma oleks läinud. Ja ometigi meil võimalust polnud seda raha kulgagilt laenata wõi muul wiisil saada, ega julgust suuremate wäljaminekutega riskeerida, kuna kaswas kunagi üleliigset rublat polnud.

Politsei ja tsensor meie peale suuremat tähelepanemist ei pööranud. Tsensooriks oli Narwas nimepoolest politseimeister Bekkewitsch, umbkeelne menelane, kellele tõlgits Narwa linnaameti kantseleiametnik Freiberg oli, kes selle töö eest katsjada rubla aastas sai, terve summa, mis tsaariwalitjus Narwa linna peale trükijõna järelewalwamijeks eelarwesse oli wõtnud.

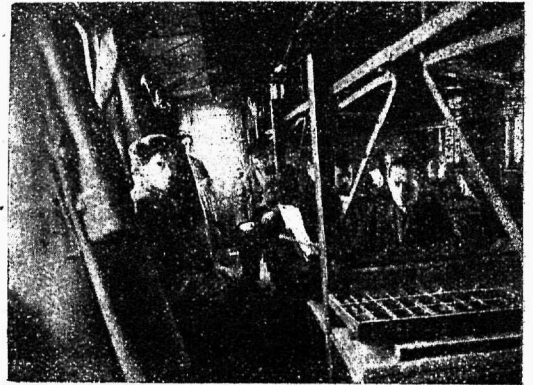
Minult ühe korra, see oli 1912. a. sügisel, käis Beetri alevi jaoskonna pristaw toimetuses teatid kogumas selle üle, kes „Kiire“ juures töötawad. Seltsiline Budt, kes ühinda kodu juhtus olemä, seletas, et tema seal korrektorina tööd teeb, et toimetaja sm M. Arm õhtuti, peale wabrikutööd wabanemist, toimetuses töötab. See oli esimine ja wiimane wõruskät politsei poolt 1912. a. suwe ja sügise jooksul.

Araforjamist ega trahwimist weel ette ei tulnud. Minult üks kohtuprotseis tuli sügisel, kus seltsilisele M. Armile mõni päew aresti mõisteti, ühe Narwa wabriku meistri kaebtuse tagajärjel, kes leidis, et tema au „puudutatud“ oli. Kodanlised lehed metega suuremat tegemist ei teinud, peale Narwa omade. Narwa laulupidu puhul tuli meil peale „Meie Glu“ kokku pörgata endise s.-d. ja seltsilise G. Glubofowiga, kes nüüd mingilugust nilbet menekselst turulehte wälja andis, Narwa ärimeeste kull, kellele ta ojawaste taskuadert laskis. Kurjade keelte tõenduse järele kadus ta selle ameti tagajärjel ilusal päewal wõi ööl Narwa elanikkute filmapiirist: „Meie Glu“ meid, peale alguse, tükk aega ei puudutanud. Alles sügisel, see oli oktoobris wõi novembris, kui uueaasta tellimiste oogeg ligines ja näha oli, et „Kiir“ weel nii pea ei mõtle surra, ilmus „Meie Glu“ pilt, kolmest numbrist läbiulatav ja sotikaalwabameelset waimuahtrufest nõretaw targutus, mis M. S. Musta Linnu, nähtawaste tuntud Chr. Roarna enese) allkirja kandis. Selles waimusunnituses mõnitati mõne töölisejuhi „sõgedust“, kes Narwa töölisi oheleliu otsas oma järele wewawat, ja soovitati wiimastele Lääne-Euroopa töölisi eestujaks, kelle juhid arutamad olla kui Eesti töölise omad.

Kuigi suurem osa minu ja teiste agaramate seltsiliste jõust lehe asja korraldamise peale ära kulud, tegime endise oolega Narwa Rahwaaridusefelftis tööd edasi, kus me nüüd üffi, ilma kodanliste kaasa-jookikuteta endi asju wõisime ajada.

Lehe toimetuse ja talituse oli juulikuul lõpust peale, ühes minu ja seltsilise Budti üffiliste eluforteritega, peale Schupalowi majast arakolimist teisel pool Beetri platt, Abramowi ja iljemalt Sohwi uul. Luitsu majas.

Pean tunnistama, et see kõige uuitawam ajajärf minu elus oli. Uuitaw juba sellepärast, et mul

Praegune „Töölise“ ladumiseruum raudteel.

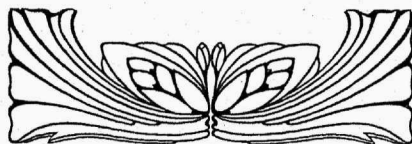
pörmugi waba aega polnud. Peale arilise päewatöö wabrikufontoris jooksin niikaua ümber, kui kauplused ja ärid lahti olid, et kuulutusi lehe jaoks forjata, iljemalt ajafin lehe kontori tööd taga, mis ajanappusel wägise maha kippus jääma, kui ma mitte Rahwaaridusefelftis, Narwa esperantistide grupes wõi mõnes muus kohas tegemuses finni ei olnud. Rahwaariduse- ja Esperantistideseltsid olid meil kohtadeks, kust kaudu meie tööliseulfadega lähemat sidet pidasime ja kuhu kõik niidid sellesasjas kokku jooksinwad.

Meie lehe tegelik korraldaja detsembrikuuni oli sm M. Budt, toimetajateks Tallinna partetorgani- jafkooni wolitusel seltsilised J. Anwelt ja M. Rastra, kaastööd tegid, peale muude kelle nimedid ma praegu ei mälesta, nii „endistest“ kui praegustest seltsilistest: K. Eliafer, M. Martna, S. Böögelmann, W. Kann, N. Janson, S. Kirnmann (juri 1916. a. tiifkusekse), G. Tikerpuu, marjunimega Märt Mõru (juri 1913. a. kewadel ka tiifkusesse).

Kuidas meie leht kolm korda nädalas ilmuma attas, sellest järgmises peatükis. Siin kohal tähend- dan weel, et poolest novembrist, kui meie lehte suu- remal kujul wälja affajime andma, Tallinna trükiköölise streik algas, mil puhul meie lehe minek, kus streigitijeldused ilmusid, Tallinnas, kui dieti mälestan, 1500 est. peale tõusis.

Ei wõi weel ühest iseloomuliseft nähtuseft waitides mööda minna. Nagu J. Anwelt mulle iljem rääkis, wääkinud M. Rastra temale kunagi sü- gisel, et sel puhul kui esimine sm S. Böögelmanni artikkel lehes ilmus, „Tallinna Teataja“ toimetuses selle üle, kes need „Kiire“ tegijad dieti on, järjekor- ralist peamurdmist toimetatud. Rastra olla siis sm Böögelmanni nimetähte (S. P.) peale tähendades, mis artikli all seisid, öelnud: „Ets ta ühes enam- laste bande itka ole. Kas teie siis seda ei näe.“ Ja farnane inimene, kes oma leiwaisade ees farnasid numbrid wälja wõis mängida; sel ajal kuna ta ise „Kiire“ toimetaja oli, sai iljem, kui temale etteietid tehti, sellega walmis, et ta meid esiteks wahetoh- tuusse, pärast revolutsiooni aga miilifikohtuusse kae- bas. Sellest edaspidi.

(Särgneb.)

Julius Eduard Sõrmus.

Sga töörahwaliikme kohus on tunda oma tege-
laste ja juhtide elulugu, ta peab teadma selle seltsi-
mehe elukäiku, kelle kätte ta oma saatuse annab ja
kelle sõnade sisse ta usub.

Selles mõttes toome siin sm Sõrmuse lühikese elu-
kirjelduse, millele järgnevad tulewikus teiste omad.

Sm. Sõrmus sündis 1878. a. Kure talus
Guunja wallas Tartu lähedal, õppis Treff-
neri eragümnaasiumis, astus 1899. a.
Tartu ülikooli õigus-
teadusfakulteedi.

Kuid seal ei võinud
ta õppimist lõpetada.
Kuba koolipingil ei
leppinud seltsimehe erk
waim toleaeagse ühis-
kondlise korraga; seltsi-
mees mõttis juba siis
poliitikalise liikumi-
sest niimõrd osa, kui-
palju see õpilase jõule
kohane oli. 1902. a.
eideti tema aga üli-
õpilaste poliitikalise
liikumise osawõtmise
pärast ülikoolist wälja
ja ta oli sunnitud
Peterburi rändama,
kus ta prof. L. Aueri
juures aitas wiili-
mängimist õppima.
1903. a. wõeti seltsi-
mees sellepärast kinni,
et ta Kroonlinna mad-
ruste ulgas kihutus-
tööd tegi. Peale 7-kuu-
list kinniistumist wa-
bastati teda türmist
ja ta astus Peter-
buri ülikooli ajaloo-
teadusfakulteedi.
1905. a. oli sm Sõrmus
ihu ja ingega rewolut-
sioonilises liikumises:
kord oli ta Tallin-
nas, kord Tartus,
siis jälle Peterburis, igalpool nähti teda miitingu-
teft ja koosolekuteft tegewalt osa wõtmast. Kõige selle
juures leidis ta niipalju mahti, et Peterburis aja-
lehte „Edast“ toimetada ja wälja anda ühes teiste
seltsimeestega, kes nüüd wäheplasteleeri töötama
on läinud.

Politsei poolt tagaetatud pidi seltsimees 1906. a. põ-
randa all oma rewolutsoonilist tööd jätkama. 1906.
ja 1907. a. kodumaalt lahkuma sunnitud mõttis
sm Sõrmus Soome klassiwõitluseft osa ja andis
seal kontserta.

1907. a. oli ta ka Soomest sunnitud lahkuma,
mil puhul ta Rootsimaaale reisits, sealt Norra-, Daani-
ja Saksamaale, Itaaliasse jne rändas, igalpool
töölilistele kontserta korraldades ja poliitikalist kihu-
tusetööd tehes.

1910. a. õppis seltsimees Berliinis Slandi seltsi-
meeste toetusel prof. Henry Marteau juu-
res wiilimängimist, mida ta täiendas Pariisis
prof. Lucien Capet
juures. 1916. aastal
õitis ta Pariisis Lon-
doni, kuhu ta kuni
1919. a. weebuari-
kuuni jäi ja kust
teda Inglise walitus
wälja saatis rewolut-
sioonilise tegewuse pä-
rast.

Kui 1917. a. weeb-
ruari = rewolutsoonil-
lahtipuhkemisel wälja
maal olewad seltsi-
mehed Wenemaale töö-
tastid, jäi sm S. Londo-
nisse wäljamaa töölist
Wene töörahwaliiku-
misega tutvustama
ja neis enestest rewol-
utsioonilist liikumist
aratama.

Kui rewolutsoonil-
ine töörahw tege-
lane on sm Sõrmus
selles mõttes meile kal-
lis, et ta kõigi ras-
kuste ja nälgutuste
peale waatamata, mis
ta Wenemaal ja ise-
ärans wäljamaal läbi
elanud, ikkagi wärs-
kest meile noortele teed
juhhib rewolutsoonil-
lises mõttluses. Ta ei
tunnista oma isik-
likul elul mitte min-
gigugust wäärtust ole-
wat. Ta ohwerdab

õik klassiwõitlusele, mis tal ingetaga on: ta kut-
sub meid alalõpmata üles oma kõnedega ja män-
guga wõitlusele kapitali kurnawa tegewuse wastu.
Temal on püha iga üksik kommunist, punawälane.
Ta pakub oma kunsti suurtes saalkides, kuid kõige
armumaine ja soemalt teeb ta seda kasarmutes, jooksu-
kraawides, walfalites, tehastes ja wabrikutes, kuul-
jate arwu peale waatamata. Mõõda wäeliini rei-
sides ja kusagil tee peal ehk ooteruumis mõnda
punawälalast nähes, isegi ühte ainsamat filmitšedes,
wõtab seltsimees oma stradiwariuse kastist ja

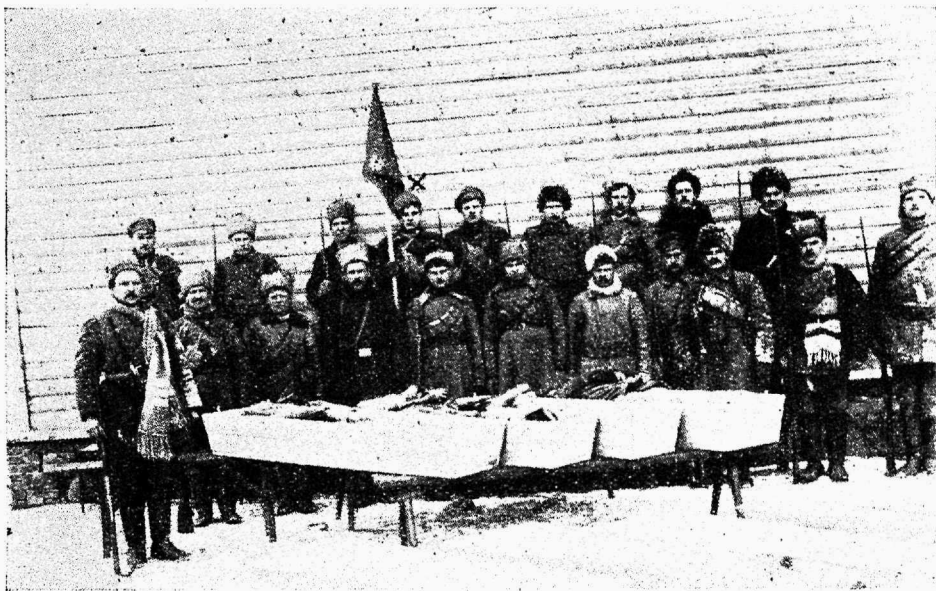
mängib... Sm. Sõrmus on uue agitatsioonimeetodi leidnud, mis ühendab kõnet mänguga.

Nende ridade kirjutamisel tuleb sm Sõrmuse poolt teade, et ta Peterburi ädaohtriku seisukorra pärast jõidab ühes oma naisega, kes Inglismaalt pärit, frondile, viimase võimaluseni Peter-

buri kaitsema, ja annab täie usaldusega, kui nad tagasi ei peaks tulema, oma aastase tütre Edna C. Tõõrahwa Kommuunale Kult. ja Ariduse Walit-

Pet., 23. V. 19.

Nr. 23.

Neli metsikut tapetud partisaani Panikowitsis saadetakse wiimsele puhkusele. Saatjate ulgast sai surma kommunist **Semjon Sergejew** (X) Salesja külas 10. aprillil 1919.

Walgekaartlaste poolt tapetud partisaanide aud Panikowitsis.

Proletariaat ja muusika.

Mõtted proletariaadi kunsti loomise selgituseks.

Raske küsimus seisab proletariaadil ees, mis wastust ootab ja wastatud saama peab. Mis peab olema proletariaadikunst ülejõe ja proletariaadimuusika iseäraldi, ja mil kombel tuleks seda kunsti proletariaadile kättesaavaks teha? Selle küsimuse peale wastust edasi lükata sel põhjusel, et praegu on proletariaadil võitluseaeg elu ehk surma pärast, et pole aega wõi ei kõlba nende küsimustega päewawalgele tulla, see oleks mõte mis arwustust ei kannataks.

Edasi lükata — kui kauaks? Kas ta ei seisa, ei kerki iga päew meie tee peale ette? Täna lükkame ta edasi, omme seisab ta uueste meie ees, kas wõi, näituseks, kuulutusteletede näol uulitsanurkadel, milledeks meie, proletariaadile, kõiksugu löbu pakutakse, rahwapidudega algades ja tantsupidudega lõpetades?

Ja proletariaat käib neil pidudel. Temal ei ole ju teist walikut; niikaua kui küsimus on oma kunsti üle selgitamata, kui teerada oma kunsti ideaali poole rajamata, niikaua peab selle leemega leppima, mis kodanlised ärimehed meile ette kannawad.

Mitmel meie ulgast on meie kunstiideaali küsimuse kohta seisukoht wõetud: meil ei ole tarwis kunstiküsimuste kallal pead murda; elu näitab, milles proletariaadi kunstiideaal seisab; kui me elust ette püüame joosta ja temale teed näidata, siis oleks see proletariaadikunsti tema teelt kõrvalle, eksiteele wiimine, millest pärast nii raske lahkuda oleks.

Ka sellele mõttele kindlaksjäämine oleks eksline tee. Proletariaadikunsti sel teel edasi lasta sammuda, mis temale kodanlised ideaalid ette näitawad, on wõimata, sest et siis see kunst proletariaadi kunst ei oleks. Ikkagi jälle on tarwis omale oma eesmärk selgeks teha, siis on wõimalik tööd peale akata, siis leiame jõudusid, kes seda tööd teewad.

Selle ideaali ülesseadmine ja tema selgitamine on esimene samm, mis proletariaat peab astuma, ja teine selle järgmine oleks tema elussewiimine. Käesolewa kirjatükiga katsume jõudumööda selle küsimuse selgitamise juure asuda ja kutsume kaasa kõiki seltsilisi, kellele proletariaadikunst mitte tühi sõna pole. Seltsilised, arwustage, awaldage mõtteid, wõtke tegelikult osa tööst meie tulewiku kunsti põllul, ärge jääge tegewuseta pealtwaatajateks ega ootajateks, et mis sealt õige peaks tulema. Töö ja ikka töö, wõib olla mõnikord ümber eksides, waleradasid sammudes, aga ikka jälle kaugel loitwa ideaali poole, see on meie oma kunsti loomine.

Algame muusikast peale, sest et see kunstiaru ennast kergemine analiseerida laseb ja et ta proletariaadile, iseäranis Eesti proletariaadile, teistest kunstidest kõige rohkem tuntud on.

Nagu teada, on muusika tema looja tundmuse awaldus elide abil. Need elid, millede abil tundmused edasi antakse, käiwad oma kindlate seaduste alla. Wiimased seisawad nii kaua kõikumata, kui muusikarewolutsioon, teaduse peale toetades, neid paigast ei liiguta. Nende seaduste tundmist nimetatakse muusikateooriaks. See on, mille peale iga muusika peab toetama, olgu ta missuguse rahwaklassi oma tahes, sest nendest seadustest üleastumine teeks wõimatuks tundmuse elide abil awaldada. Kuid tundmused, mida

elide looja tunneb ja teistele elide abil edasi annab, wõiwad ainult teatud klassile täieste oma sed olla. Siit tekib juba wahe proletariaadi, kui rahwaklassi muusika ja teiste klasside muusika wahel. Iseenesestgi mõista et palju tundmuse on, mis kõigile klassidele ühised on; aga et ka palju tundmuse on, mis ühele klassile omased ja kodused, teistele aga wõõrad ja tundmata, on ka selge, niikaua kui meie klassidewahesid tunnistame.

Siin peame kohe alguses asja juures peatama, mis muusikakunsti kaheks jaotab ja kummalegi jaole oma iseäralise seisupaiga annab. See on nimelt sõna, mis muusika vokaal- (sõna-) ehk laulu- ja instrumentaal- ehk pillimuusikaks lahutab.

Instrumentaalmuusika, mis, nagu see sõna juba ise näitab, muusikariista abil edasi antakse, on igast kütkest waba, mis sõnaga ühendatud on. Tundmused, mida see muusika awaldada wõib, on enam üliinimlikud, sest et elid ilma sõnadeta ainult kõigile arusaadawaid tundmuse wõiwad awaldada, nagu kurbust, rõõmu, ihaldust. Instrumentaal-, pillimuusika looja annab löime, millele iga kuulaja oma koe sisse wõib kududa, selle peale waatamata, mis klassi ta kaldub. Wälja tuleb arwata wäikesed eraldid, kui, näituseks, tuntud vokaalmuusika palad instrumentaalmuusika peale wiakse ja sõnade sisu igatüüli teada on.

Nii on siis pillimuusika oma rõhuwas enamuses igale rahwaklassile kunstiks, ja tee, mida meie eelkäija kodanline klass meile sel alal näidanud, jääb ka meile käidawaks. Need eliloojad, kes oma andega kodanlise klassi pillimuusika põllul tööd on teinud, jääwad ka meie teele teejuhiks seisma.

Oopis teiseks muutub pilt, kui meie sõnamuusika juure astume. Kus sõna kui kunst teisele sõnata kunstile abiks astub, seal wõib nende ühendus kergeste klassiliseks kunstiks muutuda, sest et sõna siis domineerija osa mängib ja oma sõnata abilise enesega kaasa kisub oma sihi poole. Siin wõib juhtuda, et kunst, mida kodanlus kunstiks kutsus, meie mitte kunst olla ei wõi; ta ei wõi olla meile kunstiks sellepärast, et ta ehk meie ilmawaatele wõeraid tundmuse awaldab, millest meie kui proletariaat aru ei saa, ehk jälle tundmuse puutub, mis meie wastikud on.

Nii tuleb meil siis sõnamuusikas uued teed rajada. Meie peame kõike need vokaalmuusika tooded kõrwale eitma, millele kodanlus oma ilmawaate pitsari peale on wajanud. Ja neid, meie aganaid, leidub palju. Terwed sõnamuusika osad tulewad kas oopis kõrwale jätta, ehk kui wõimalik nendest meie ja iseäranis meie tulewa põlwe ilmawaatele wõeraste sõnade sisu uuendada.

Peatame pilgu lähemalt sõnamuusika üksikute jagude peal ja katsume selgeks teha, missugused tuleb uuendada ja mis kõrwale eita.

Wõtame esiteks rahwalaulud, millest muusikakunst oma alguse on saanud. Rahwalaulu sünnitaja on ju alati rahwas ise olnud. Ta on luule loonud, luule mis tema ingeelust wälja on kaswanud, selle luule kohase wiisiga läbi põiminud; ja selle rahwa ingeelu, millel niisugune kurb ja raske minewik on kui Eesti rahwal, ei wõi meie proletariaalisele waatele wõeras olla; ta tuletab nii elawalt meie oma kui rahwaklassi saatust meele. Ka edaspidi, kui meie rõhutud klassist tõeste

wälja oleme pääsenud, kui sotsialismuseideaal täieste maksmas on, jääb rahwalaul kui ajaloolik mälestus meie kunstis kalliks. Praegu aga on rahwalaul üks osa muusikast, mis terwelt meie kunstis aset leiab.

Astume edasi. Rahwalaulust wäljaarenenud, anderikkaist isikutest loodud laul, nõndanimetatud romance, kannab juba teist wärwi. Ta võib olla puhas kunst kõigile rahwaklassidele arusaadaw, nagu seda pillimuusika on, ehk sisaldab selle klassi ilmawaadet ja kannab edasi selle klassi tundmusi, millest tema loojad pärit oliwad ehk mis klassi jaoks ta määratud oli. Ja mõistagi, et meie romance muusikat terwelt oma kunsti ulka ei wõi wõtta, et teda sõeluda tuleb, ja tubliste sõeluda, sest et romance õitseab kodanlise ilma õitseajaga ühe aja peale langeb.

Romancele järgneb kõik mitmeaalele loodud vokaalmuusika, sealugaski koorilaul. Nagu romancegi, kubiseb see muusika ideaalidest, mis kodanlisele ilmawaatele kohased; schowinismus ja natsionalismus esimise koha peal, siis jumalatest pühitsetud kodanline armastus naise wastu, igatsus kodanlise wabaduse, teiste sõnadega kukru järele jne. Siin seisab terve wäli puhastusetööd ees, et põhku wiljast wälja tuulata.

Selle muusika ulka käib ka kirikulaul. Meie peame selle muusika kohta kindla seisukoha wõtma ja otsusele tulema, et temal ta praegusel kujul proletariaadikunsti ulgaski paika ei leidu. Ma mõistan sõna „kirikulaulu“ all muidugi suurtest meistritest loodud kiriku pilli- ja sõnamuusikat, mitte aga kirikutes teenistuse juures pruugitawaid laulusid, mis kunstilisest küljest jutu wäärt ei ole. Nagu sotsialismusel ja kirikul, nende mõlemate puhtas astes, wõimata on ühes peajus pesitseda, nii ei wõi ka kirikulaulu ja proletariaadikunsti wahel ühendust olla. Iga muusikatundja ja teda armastaja sotsialistilise ilmawaatega inimene peab tunnistama, et suurte meistrite poolt loodud kirikulaulude wiisides palju pärlid leidub, nagu nende teise, n.n. ilmalikugi muusika ulgaski, aga selsamal ajal peab ka tunnistama, et temal neid elisid kuulates kõiksugu teised tundmused elule ärkawad, kaugele kirikust ja jumalatest, mitte aga need, mis kunstnik sõnade läbi tahab äratada. Ma arwan, et kui igatühe usukütetest pääsenud inimese käest järele pärida, mis tundmus temas ilusast kirikulauluwiisi kuulates ärkas, siis saaks suuremal jaolt wastuse, et nendel kirikumuusika elisid kuuldes lapsepõlwe silma ette kerkib, kuna see tundmusteilm, mis sõnad äratada püüawad, kaugele jääb. Mis aga see inimene kirikumuusikas tunneb, kelle kaswatus kiriklik waim oopis puutumata on jätanud, seda näitab tulewik. Arwama peab, et ka kirikumuusika elid tema tundmuste juure mingisugust teed leiawad.

Jääb weel suur muusikaosa üle, mis kodanlises tundmusteilm peaosas mängib. Ma mõtlen nimelt operete- ja ooperimuusikat. Operetet ja ooperit ainult muusikakunstiks nimetada poleks mitte õige, sest et nendes mitu kunsti on ühendatud, et ühiselt inimesetundmusi kõrgema punkti äratada. Praegu aga jätame teised operetesse ja ooperisse kuuluwad kunstid kõrvalle ja waa-tame ainult muusikalist külge.

Operete- ja ooperimuusika on sõnamuusika. Nii siis peame seda muusikat niisamuti indama, nagu meie juba romance'i ja üksikut ning koorilaulu indasime.

Nagu teada on operetemuusika puhaskodanlise waimu töö, ja nimelt kodanluse kõige kergemate ja tühisemate tundmuste awaldamiseks loodud, ehk õigem õelda, kodanluse närwidekõdistamiseks.

Et see nii on, näitab juba see asjaolu, et anderrickamad eliloojad ilmasgi sedasorti muusikaga tegemist ei teinud ja et paremad kodanlised muusikaarmastajad selle muusika peale põlgawalt waatawad. Ka opere tekkimise ja sündimise ajalugu, Offenbachiga alates ja wiimase opere kuulsusega lõpetades, näitab et sarnast puhastwerd kodanlusesoost last tulewale proletariaadikunsti sündituste ulgaski wist ei leidu ja et temal enesel selles kunstis aset ei leidu, vähemalt sel näol nagu ta praegu kodanluse teenistuses on. Kas proletariaat wana kuhu sisse uue inge puhub, on kahtlew. aga paremine näitab seda tulewik.

Jääb järele ooper, mida tähtsamad kodanlised muusikaarmastajad muusikakunsti krooniks peawad. Proletariaat peab nendega wist ühel arwamisel olema, sest et rewolutsioonilised tormid, mis muusikaelide seadusid ja muusikatundmusi on pöritanud ja muusikakunstile uued teed rajanud, ikka ooperist alguse saanud. Weber ja Wagner Lääne-Euroopa ooperis ja Glinka ja Mussorgski Wene omas on selged tunnistused selleks, et rewolutsioonid muusikas oma tegewust ikka ooperist peale on akanud.

Möödamines olgu tähendatud, et ka praeguses rewolutsioonis, nagu ennegi, kunst enne poliitikalist rewolutsiooni kodanlise ilma aadete lõppu ette tundis. Mis tähendas muidu see wisklemine wiimaste paarikümne aastate jooksul enne sõda kõigi kunstide, isearanis näite- ja maalikunsti ilmas, see kargamine ühe ideaali pealt teise peale, see asjata otsimine, see ilma tagajärjeta püüe ühegi kindla põhja peale seisma jääda? Ja ei leidunud kodanlise ilma ulgast meest, kes kunstile uued rajad oleks loonud ehk näidanud. Ja ei wõinudgi leida, sest et see ilm, mis teda sünditama pidi, oma aated ära oli elanud, ennast tühjaks töötanud oli, nagu tehnikakeelel räägitakse. Tuldi wiimaks meeleeäraitmisel otsusele, et seletati, mõned kunstid olla oma iga ära elanud, nad tulla, nõndaõelda, kolikambrisse eita. Ei oleks tarwis olnudgi sotsioloogiat abiks wõtta, tarwis oleks ainult rahwaste kultuurajalugu uueste läbi lugeda ja oleks pidanud selge olema, mida see agoonia tähendab.

Agas pöörame ooperi juure tagasi. Ooperikirjandusest näeme, et mitmed ooperid oma sisuga seda nõõri pidi liiguwad, mille otsast meie wõime kinni aarata ja edasi sammuda. Et need ooperid peale oma teksti ka wiisidega meie tundmusi wõiwad ülendada, siis on nad meie repertuaaris soowitawad külalised. Neid kõiki nimepidi üles lugeda wenitaks tänase ülesande liiga pikkaks.

Paljud ooperid oleks meie kunsti tagawaraks kõlblikud. Mitmed tuleks muidugi meie tee pealt ära pühkida, nagu üleliigne kraam, mida kodanlus sinna järele jätanud. Iga muusikaarmastaja proletarlane peab kahjatsusega tunnistama, et paljud puhtaid muusikaelid sealjuures kaduma läheb, aga sel lõpulikul kujul, millel nad oma looja arwamisel meie peale mõjuma peaksid, ei täida nad tema soowi. Pean tõtt ütlema, et ma neist tundmustest, mis elilooja awaldada püüdis, aru saan, kuid kunstniku püüd just neid tundmusi ülendada wiib mind niisuguste mõtete walda, mille lõpp see on, et ma ingelist põlastust tunnen ja ilmsüüta muusikawiisi minule wastikuks läheb. Nii et wõimata on ainult ooperi wiisid kuulata, teksti peale tähelepanemist pöörata. See mis ülemal kirikulaulu kohta öeldud, et ta meid ehk noorepõlwe mälestuste juure tagasi wiib, ei leia siin kohta, sest et ooperis midagi tühja koha ase-mele panna ei ole.

Nõnda rääkides mõtlen ma ooperitest, nagu need on Glinka „Elu tsaari eest“ ja Mussorgski

„Boris Godunow“ ühest küllest, ja teisest Tshaikowski „Ewgeni Onegin“, ehk jälle Lääne-Euroopa ooperimuusikas kõik need Bajazzod, Rigoletto, Don Carlosed, Hugenottid jne, mis aina kuningate ja jumalate kummardamist ja ماندanenud kodanlise moraali algusest otsani täis on.

Wõib olla, et need mõtted liiga isiklised on, aga nad puudutawad meie põlwele nii wärskeid mälestusi, et see arusaadaw peaks olema. Meie järeltulew põlw wõib siin juba erapooletum olla ja asja peale ajaloouurija külma pilguga waadata.

Nii siis oleksime oma arwamise järele akatuses toonitad küsimise esimesele poolele: mis peab proletariaadimuusika olema, wastusega ainult pooleni liginenud. Meie wõiksime kosta: Ta peab olema kunst, mis proletariaadi ilmawaatega ja tema tundmusteilmaga täies kokkukõlas seisab; peab olema rajatud nende proletariaadi enese poolt ärawalitud muusikatükki peale, mis kodanline ilm pänduseks jätnud. Seda kunsti ennast ei ole veel. Aga nende nimetatud aluste peale ennast toetades algab ta ennast looma. — Ja see on kõik, mis meie praegu õelda wõiksime. Arwamised, milleks ta ennast lähemas tulewikus muudab, mil kujul ta ennast awaldama peaks, oleks veel liiga warased. Jääme lootma, et mitmed seltsilised oma mõtteid sel alal awaldawad ja selle küsimuse selgituseks kaasa aitawad.

Arwame üleswõetud küsimuse esimesele poolele wastuse leidnud olewat, siis seisab tema teine pool meie ees: mil kombel tuleks seda kunsti (muusikat) proletariaadile kättesaawaks teha?

Aga et meie esimese poole wastuse otsimise juures otsusele tulime, nagu poleks seda kunsti veel olemasgi, et temal ainult alus olemas on, millest ta kerkima peab, siis peame ka teise poole küsimust muutma: Mis tuleks teha, et proletariaati sellele alusele wiia, mille peale toetades ta oma kunsti wõib looma akata?

Nende sõnade all mõistame meie, et proletariaat, muusikateooriat õppides ja omale soetatud muusika-ariiduse põhjal üleüldisest, oma terwes kogus, otsusele tuleb, et see õige tee akatus on, millest peale ta ise edasi wõib sammuda. Sest kui niisugust üleüldist arusaamist muusikast ja tema tähtsusest terwel proletariaadil ei ole, siis wõib juhtuda, et mõned üksikud, muusikas ise oma teed käies, seda muusikat oma järel wiivad ja ta terwele rahwale niisama wõeraks jääb nagu endine kodanlusemuusika.

Selle küsimuse wastamise otsimisel pöörame jälle oma pilgu selle allika peale, millest meie oma kunsti aluse leidsime, s.o. kodanlise muusika peale. Kas oli kodanline muusika kodanlistele ulkadele kergeste kättesaadaw ja siis ka arusaadaw? Faktisid oolega silmas pidades peame wastama: Ei. Ulkadele kättesaadaw ei olnud muusika kodanluse juures mitte, ja sellepärast ei wõinud ta kõigile arusaadaw olla. Suurema ulga kodanluse juures oli muusika moodiasi, paremal korral igapäewase elu igawuse meelelahutus, mispärast ta teda iseäranis oma tütarde juures kultiveeris. Kunst oli ta üksikutele isikutele, kes muusikapõllule tööle asusid, andega warustatud, ja temas tõeste kunsti tundsid olewat ja tema sellele seisupaigale wiisid, milles teda praegu kodanluse juures leiame. Proletariaati ta muidugi selle kunsti juure ei lasknud, kõiksugu takistusi tee peale ette weeretades, mida proletariaat veel kõrwaldada ei suutnud, aga ta ei teinud muusikat ka oma klassi ulkadele kättesaawaks. Silmame ainult niisugust nähtust, nagu täieline oolimatus muusikaõpetuse wastu koolides, muusikaariiduse

erainimeste kätte uskumine, mis kodanlisest waatepunktist täieste lubamata peaks olema, wähesed arwud muusikaülkoolisid ehk konserwatooriumisid, nende kõrged nõuded sisseastumise juures jne, ja meie wõime täie õigusega õelda, et kodanlus, tahes wõi tahtmata, ise oma klassile muusikaariiduse omandamise tee peale kiwa ette weeretas.

Kui me nüüd tahame proletariaadile tema muusikat kergeste kättesaadawaks teha, siis peame meie neist wigadest kõrwale oidma, mis kodanlus meile ette näidanud.

Sellest järgneb, et muusikaariidus peab tulewases kommunistlises koolis täieste ühesugused õigused teiste teadustega omandama. Muusikaariidusel meie tulewases kommunistlises koolis on meie arwates wäga suur kaswatuslik tähtsus. Seda näituste abil selgitada wenitaks tänase kirjatüki liiga pikale, sellepärast loodan selle küsimuse juure teine kord tagasi keerata.

Edasi peab wõimalikuks tegema igäuhele, kes eneses tungi tunneb muusikaariiduses ja -kunstis täieneda, maksuta seda konserwatooriumis teha ja oma tahtmise järel eriala walida, milles ta õppida tahab. Tuleb igäuhele wõimalus anda, et temal alati mänguriist käe pärast oleks, mille peal wõiks õppida.

Isiklikult unistan ma järgmisest tulewases muusikaariiduse saamise wiisist. Tunneb keegi, et koolist saadud muusika tema tungi muusika järele ei ole rahuldanud, siis walib ta, niiausti linnas kui maal, leiduwate konserwatooriumite ulgast ühe, astub sinna sisse ja kuulab ilma mingisuguse maksuta õpetust muusikateoorias ja õpib sealjuures soowitawa instrumendi peal ehk laulus; arjutamiseks on sealsamas prii ruumid ja prii muusikariist tarwitada. Sealsamas on ka ruumid, kus õpilased wilunud ja anderikaste seltsiliste mängu ja laulu pealt wõiwad kuulata. saal, kus kunstnikud kontserti wõiwad anda ja kus seltskondlised kontserdid toime pannakse.

Aga see on unistus enam ehk vähem kaugemast tulewikust. Kuidas praegu proletariaat omale muusika algariduse kättesaadawaks teeks, et sealt oma teekonda oma uue muusika loomises alata?

Et muusikat mitte ainult armastada, waid teda ka tunda ja luua wõimalik oleks, peab need tema põhjusseadused tuntud olema, mis muusikateooriaks nimetatakse. Selleks otstarbeks tuleks proletariaadil suurematesse ehk vähematesse ringkondadesse ühineda (see wõib kas poliitikalise klubi juures sündida ehk ametiühisuses ehk, wiimaks, ametikoha järele), omale eriteadlast õpetajaks kutsuda, kes seda ringkonda esiteks nooditundmisega, siis armoonia- wõi kokkukõla-seadustega tutvustaks ja sealt muusikateooria juure läheks. Sellega ühes astuks see ringkond ka kooriks kokku, milles ärawalitud proletariaadilaulude arjutamisega seda praktiliselt elusse wõib wiia, mis teoorias omandatud. Nii tekiks proletariaadi ulgas laulukoorid, meeste-, naiste- ehk segakoorid, nii kuidas olud seda lubawad.

Umber selsamal wiisil wõiks ka orkestrid elule ärgata. Need seltsilised, kel näituseks lauluäält ei ole, muusika wastu aga uwiutust tunnewad, ehk jälle mingisuguse mänguriista peal mängida oskawad, asutawad omakeskes orkestri, kutsuwad juhataja (kui teda nende eneste ulgast ei leidu), muretsewad puuduwad mänguriistad ja noodid.

Ka klawerimänguõpetuse wõiks sel wiisil sisse seada. Seltsilised, kel tahtmine on tema peal mängima õppida, ostawad ehk üüriwad klaweri, palkawad õpetaja, kes teatud ajal üleüldise tunni annab, siis jagawad seltsilised oma wahel aja ära, millal igäuks neist instrumendi peal wõiks arjutada.

Et neid ringkondasid ühendada, nende wahel sidet tekitada, nendele muusikariistade ja nootide muretsemises abiks olla, neile õpetajaid ja juhatajaid muretseda ja lõpuks juhiks olla tööliste proletariadimuusika ideaalide otsimises, tuleb ülemaaline ühisus luua. Et tulewane kommunistiline ühiskond rahwa muusikaariduse peale kui ühe oma kohuste peale waatab, on teada. Muidugi leiab siis see rahwa muusikaariduse programm täitmist, millest ülemalpool kui tulewikupildist räägitud. Aga meie peame kõik tegema, et selle programmi täideminemist võimalikult ligindada, peame ennast selle vastu walmistama, et kui selle eesmärgi täideviimise aeg käes on, meil tõeste jõudu on teda maksma panna ja meie kõik arusaamisele oleme tulnud, et ilma kunstita elust üks pool puudub.

Umbes niisugused mõtted, ma arwan, kerkisid igäühel meist silma ette Eesti Proletkulda awamise puhul. Need mõtted, õigem öeldud, niisugused alles tumedad aimdused ja tung walguse ja ilusa elu poole oli see, mis meid, Wene seeltsiliste eeskuju järel, ühinema kutsus. Meie tundsiime ja tunneme, et meie tööle peame akkama omale uut kunsti looma, nagu meie omale uue ilmawaate oleme loonud. Ja seda kunsti wõime ainult ühiselt luua, sest et ta tulewane pilt weel kaugelt nagu läbi uduloori meile tumedalt vastu paistab, läbi udu, mida meie ühisel jõul selgitada saame, kuni meie ideaal meile selgelt ja ilgawalt vastu akkab paistma.

E. A.

Eestimaa wäerinnal. — I. mail waikis sõjategewus ja soldatid tarwitasid silmapilku puhkamiseks ja kirjanduselugemiseks.

Rong.

Kostab kiunuw wile.

Wedurijuht on kohal. Silmad wahiwad kord ääretut kaugust, kord jälle seierid, mis meeletuses üles-alla üppawad.

Wedur tormab. Rattad nagisewad libedail roobastel weeredes ja endi turjal wagunid kaugusesse kandes.

Jaam kaob silmapiirilt. Üksikud ahwatlewad maastikud jooksewad silmade eest mööda, nagu pildid kinoekraanil. Siin küljeliwajunud talutared, suitsunud seinte ja katustega, seal jälle majade koltunud seinad, ja lossid rohelistes aedades, aga eemalt kaugelt wahiwad wabrikute suitsunud korstnad. Seal ulguwad inimesed siia-sinna ja otsiwad.

Kõik need kaowad silmade eest. Meele jääb ainult üleüldine saadud mõju.

Kõik eadused-ahltused, kõik iludused-koledused ühinewad ja annawad üksteisele kätt. Asjata analiseerida neid.

Wedurijuht kiirustab, et ennemine peatuspunkti jõuda.

Wedur tormab kui wõiduajamisel. Taga weerewad wagunid üksteise järele.

Jaam. Inimesed tormawad wagunitest. Ühed wahiwad imestanult, nagu kohkudes ümber, teised seisawad mõttewajunult, kolmandad wahiwad elendawaid roopaid ja otsiwad kadunud jaama, kadunud maakohte, kuid neljandad ruttawad ootawale tööle, et oma ülesandeid teostada ja kord tulewikus jälle sõitu alustada.

Juba kostab esimene ja teine kell.

P. Tuuli.

Laul revolutsioonile.

Säraval päikesevalgusel,
taewaste ülgawal kõrgusel
on sinu püha ja õiglase aate sünnipaik,
sa orjusevihkaja
ja vabaduseihkaja.
Sumaline surve ja sund sind esimalt elule kutsus
inglite ülgawas peres,
kus mõega sa tõmbasid kartmata käel
Kõigekõrgema Enese vastu,
et wäärata ta ülekohtust wõimuiha
ja walitsema panna jäädawalt
wendlust
taewaste troonil.

Maha sind paisati taewaste särawast telgist,
kus tallati jalgade alla ühtlus ja wendluseaade,
ja troonile asenes wägiwald kehanend kujul:
jumal — tirann...

Alla sa tulid ja asemeks omale otsisid
orjusepõrgu pimedada põue,
kus walitses werine sund ja wiletsus piirita wali,
ja surmani kurnatud orjadeulk
käis okasristi all ohtes
Kolgata needuseteed,
millele lõppu ei seletanud
nubuga tuhmunud silmad
üalgi, üalgi, üalgi —
eespool igawiku ääreta merd...

Alla sa tulid ning algasid
taewaste kumawa kandli kullaseil walgusekeelil
wihase wõitlusemõega
metsikut mängu:

Sa laulsid taewaste kõrgusest
ja päikese särawast walgusest;
koit kullaselt kumas su kandli keelil
ja ämarik punastas äbelikmeelil;
läis kohawat elu käis kewade teed
ja õnnestas õiskel mäed, metsad ja weed.

Sa laulsid kõrgetest aadetest
ja pühadest wendlusewaadetest;
sa laulsid aususest, õiglusest
ja ühistunde ideaalidest;
mis iial teeb inge ülewaks,
mis õhutab tundeid tugewaks

ja waimustab piirita kangelasmee —
see otsatult oowas su elidelt.

Sa laulsid orjuse õndsusest
ja wäewõimu weristest kütkest;
sa laulsid pimedast ohketeest
ja leinawaludest, silma weest,
ja põrgust, mis walitseb taewas ja maal,
ja meeleeillusest eluraal,
kus metsiku summi ja surve töö
lõi pilkase pimedada orjaoõ.

Sa laulsid, ja wihal wärises keel
su kandlil wõitlusekutsetel,
su orjuseneedmise tormide all,
su wabadus-üüdel nii wägewal,
mis maru ja kõmawa kõuena
käis müriinal üle ilmamaa
ja kutsus orjased wõitlema...

Wõimsalt kõlasid keeled
ja kandsid elide lainetel
wägewat wõitlusekutset
linnast linna
ja riigist riiki,
kuni see kohawa kajana kostis wastu
maailma wimasest serwast.

Tahtmatalt seisatas tuimuses tardunud orj
waluga wäetatud igimärjal okasteel,
kuulas kaugusest kostwaid ääli,
tundmatuid, omaseid,
orjale ulljulgeid ääli;
kuulas, ja oli kui aimaks ta ammugi kadu-
nud õnne;

kuulas ja aaras kätega pakitsewat rinda,
kus elkwa elide kajadel
tundusid tõusemas tormid
nii imewäärt ellad, ja õrnad,
ja ühtlasi maruselt mõirgama. panevad
ammugi, ammugi angunud
ihademerd...

Tahtmatalt seisatas tööori,
tundes, kuis paisus tal kokkusurutud rind
tugewal tundmata tungil,
ja igase ikke all küüruwajunud turi,
see sirgus ja õigus,
kuni plahwatas puruks kütkestaw pais

ja wallale tungis rinnust
wägew wõitluseüüd:

Maha orjuseahelad!
Surm sundusele, surwele!
Edasi walgusele, wabadusele!
Edasi! Edasi! Edasi!

* * *

Särawa päikese walguse,
taewaste ülgawa kõrguse,
pimeda orjusepõrgu, surwe ja walude
sünnilaps,

REWOLUTSIOON —

sa orjusewihkaja
ja wabaduseihkaja,
kes sa tõe ja wendluseaate kaitset
kartmatast tõtsid wihase wõitluseüüde
Kõigewägewamagi wastu;
kes sa südidalt põlema läitsid priinusepüüde,
loitama panid loõmawal leegil
miljonid rinnad;
kes sa kehaslad aastatuhandete pikku
sügawamat leina ja kibedamat walu,
kõrgemat armu- ja õnnedeiha,
weripunast ohwimeelt wendluseaate altaril, —
kõike, mis igänes ülewat sisaldanud
inimese ing; — —

müha maruna edasi
algatud wõitluseteel;

rüüsta ja rõhu, ja waremeks löhu
ajalooamba all pudeneu orjuseoone;
äwita ära kõik mustus ja sõnnikusopp,
uha unustusmerde ingest kõik rüüwetisihked,
peleta pimedus põuest ja õuest;
korista kurjusekännud ja puhasta lagedaks
maapind

waele, puhtale seemnele.

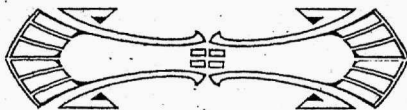
Wiljakal tööl siis tõuseb wajunud waremil
elkides walguse säräl
täis lahkust, ja elu, ja õnne —
wõiduka töowäe tempel.

*

Mühise maruna edasi,
taewa ja põrgu suudkuse sünnilaps —
Rewolutsioon!
Sulle jalgade ette kannan
wiimase weeringi wõitluses puretud elust.
Oled sa amnud,
oled sa wõtnud, —
kiidetud olgu su
wõitluses kõrgete aadete pärast
werega pühitsetud nimi!
Aamen.

Luugas 13. 5. 19.

H. Pöggelmann.

Partisaanide (sisesõjalaste) wäesalk, kes Eestimaa wabastamiseks iseäranis agaralt töötab ja walgeid timukaid alaliselt irmul oiab.

Sinised timukad.

J. Heradom'i jutustus.

Kripäewa ommik, kell on kümme.

Pikk koridor, mis sandarmivalitsuse oone kätte osasse jaotab, läigib nii et pörand akende vastuelgil koridori lõpul mitte kollane ei näi olevat, vaid elefinakas, oma lakeeritud pinnal taevast peegeldades.

Koridori kestee on pika waibaga üle tõmmatud, mis sammusid sumbutab.

Koridori mõlemil pool on kindlad ukseid, mis arva tööle ilmujaid, nagu wargsil wiisil käijaid, oma liigutuste poolest tagasioidlikka, waitiwaid inimesi endi taha lasewad. Ja nendest on sandarmiwormis, osa „priiriides“, millede alt selgeste sõjameheline olek välja paistab.

Kui ukseid koridorist mõlemil pool olewatesse tubadesse inimesi sisse lastes avanewad, siis wõib näha, et kõik toad puhtkantselid laadi on, seal on lauad, toolid, kapid paberite jaoks jne.

Igalpool walitseb põnew waitus, täpipealt korraldatud elu, mis nagu järeproowitud kell on kätina pandud, elu täis wiiwitamata korda, täis waljut distsipliina.

Koridoris on õõstumas oma kindlaksmääratud kohtadel neli suure kashuga „wana oolisa teenri“ kogu; need on sandarmi „wahtmeistrid“, tüsedad aurahad kaelas ja karmaste nägudega.

Wahetewahel rikub waitust kas elektrifella kõlaw ääl, wõi mitte wäheima kõlaga kannuste-kõlin.

Koridorikaitsjad kogud tunnewad nähtawaste elektrifellastid nende ääle, nende tooni järele, et nad numbrilaua peale ei waatagi, mis näitab kujukohalt eli tuleb, waid sammuwad teadwalt ja kindlalt tähendatud ukse poole.

Praegu kõlas kaugekt elistamine, ja minuti aja pärast ilmus sissekäiguukse pooll sandarmipolkowniku sirge kogu nähtawale, mis weidi raswa kippus minema, ja laitmata kehaliisest puhtusest nagu lõhnas.

Geekujulisest puhtatsaetud, roosakad paksuwoitu paled, laitmata „inglismoodi“ filedatkammitud juuksed, munder ilma ainisa tolmukübemeta, läikivad pikasääregasaapad nagu alles praegu kauplusest toodud.

Koridoris olijad sandarmid firutasid endid pingule.

Polkownik läks nendest mööda, nagu eluta kujudest mööda minnake, nagu poleks ta neid tähelegi pannud, nagu poleks neid olemasgi.

Kättes wõttis sandarmiohwitser aeglajelt ja ettemaatlikult walged seemisnahka kindad käest ära.

Wahtmeister tegi ülemuselemeeldivalt kabinetiukse laiali. Tuba oli rohkem adwokaadi wõi

kirjaniku kabineti kui sandarmiuulema kabineti sarnane.

Ea kirjutuslaud, ea nahtmööbel, ea raamatukapp niisama eas kõites suurte raamatutega.

Pörand oli tumealli paksu kalewiga kaetud, millesse sammud ära kadusid.

Polkownik istus kirjutuslaua taha, waatas pealiskaudselt paberitewirna läbi, mis laua peale läbiwaatamiseks oli pandud, ja wajutas elektrifella salanööbi peale.

Ukse läwele sigines wahtmeister sedamaid waitfelt nagu maa seest wälja.

— Kas rittmeister Ledentšow siin on? küsis polkownik, käsualuse peale pilku eitmata ja paberid edasi forides.

— Just nii, nende kõrgus on siin.

— Minu juure paluda.

— Kuulan!

Sandarm libises karmeste wälja ja minuti aja pärast ilmus kabinetti rittmeister Ledentšow, kuiwetanud, niisama puhta wälimusega sandarmiohwitser nagu ta ülemusgi, meelitawate liigutustega ja kiuwade eleallide filmadega.

Polkownik kergitas ennast istme peal, ulatas üle laua kätt. Ohwitserid kõlastasid kannustega ja teretasid üksteist mingisuguse pingutatud wiisakusega, nagu oleks nad wastastikku tähelepanemist ja armu püüdnud ära teenida ja seljamal ajal teineteist kartnud.

Behme, painduwa liigutusega pakkus polkownik rittmeisterile tugitoolis istet.

— Ma tahan, Peeter Semjonowitš, — algas polkownik meeldiwa baritonäälega, — täna ja omme teile tööd anda, mis niidelda teie otsekojeste kohuste alla ei käi.

Peeter Semjonowitš lastis sõnauulelikult pea weidi wiltu wajuda.

„Mina annan ennaft, nagu näed, sinu meelewalla alla, käsi, ja mina käidan käsku“, näis ta alandlik seisand lausuwat.

— Asi seisab selles, jattas ülem, et täna sõitis sisse meie uus kaasteenija Arkaadi Swanowitš Woronšow, tal on mõjuwad soowitused ja teda kaitses meie juhataja... Saate aru?...

Polkownik waatas tähendusrikkalt abilisele otša, ja see wastas oma terawate filmade õige „arušaja“ pilguga.

— Woronšow, algas polkownik uueste, astus wast ratsawäepolgust wälja ja meie asjus on ta sellepärast, nagu te isegi wõite otšustada, alles uus ja täitsa wilumata inimene. Waadake, misjuguuste põhjuste mõjul ma teid teie otsekojestest ülesannetest eemale tahan wiia

ja meie uut kaastöölist teie völeks anda. Teda on waja meie asjaga tutvustada, aga teiseküljest peame ka meie temaga täitsa tutvaks saama... Teiste sõnadega, ma loodan teie mõistuse ja wilumuse peale, ja meie saame peagi teada, misforti inimesega meil tegemist on. Kas ta meie usalduse wääriline on, kas ta meie ja meie tegewuse järele salaja ei walwa. Ühesõnaga, teda on waja kõigetülfelt „läbi uurida“. Ta on noor ja sellepärast on temast kergem aru saada. Minu nõuanne — käige temaga lihtpäraste sõbrusega ümber, püüdke teda südamesõbrusele awateleda, aga see lähed kõige paremine wiinatlaasi juures ja naisterahwaste seltsis korda. Meelitage teda kaardimängu ja waatame siis ta ülespidamist.

— Kõik saab täidetud, Paawel Slijtsh, wastas Sedentšow pehmett.

— Mina loodan muidugi mõista teie peale täieste, parandas Paawel Slijtsh, — ja jätan teile täieliku wabaduse talitada. Tehte nii nagu te kohasema leiate olewat, kui me aga ülesseatud sihile jõuame.

— Piüan ja loodan, et ma mitte laitust ära ei teeni, ütles Sedentšow üles tõustes, sest ta sai aru, et jutujamine on lõpetatud.

Ta läks ülema kabinetist wälja ja pööras oma tuppä tagasi.

Peeter Semjonowitshi korraldada oli juhatuses kõige raskem osa: tema ajas asju agentidega, järeleuurijatega, prowokaatoritega, nuuskuritega, kelle käest ta „materjali“ wastu wõttis, pärast selle materjali „wälja töötas“ ja talle läheduse kuju andis, mis makswa riigikorra kaitstajatele tarwis oli.

See oli tulurikas töö, sest suurem osa „kaastöölistest“ andis oma salakaebtused „tooresainetena“ edasi, sest salapolitseis töötajate ulgas oli palju arimata isikuid, kes pea täitsa kirjaoskamatad olid.

Sedentšow pidi ülesandjate segastest ja rohketest awaldustest tarwiliste ja tähtsate teadete tõeterad wälja õngitfema.

Alga peale selle „kirjanduslike“ töö pidi tema seda inimesteulka korraldama, mis kaitsepolitsei teenistuses oli.

See ei nõudnud mitte enam ainult terawat tähelepanemisevõimet, oskust inimesi juhtida, waid ka inimeste tundmist ja nende ingeelust arusaamist.

Peeter Semjonowitshi peeti isegi ta ametiwendade seas, kes ka mitte ända südamega inimeste jekka ei kuulunud, kõwaks nagu tulekini.

Ta oli alastamata kaastööliste wastu, pigistas neid kuni üdini wälja ja mäsfiis neid nii peenelt wõrtu, et salapolitseikaastöölisted endid nagu orjad tundfiid olewat selle pealtnäha pehme ja iseeralikult wiisata inimese käes.

Ka polkownik teadis wägaasti, kelle kätte ta uue ametiwenna, Woronkowi, „ümbertöötamisels“ usaldas.

„Peeter Semjonowitsh iilib sellele asjatundmata isikule nii lähedale, et ta ennast koke awaldab“. . . arutas Paawel Slijtsh muigades iseeneses, kui ta abiline oli ära läinud.

Sandarmid ei walwanud mitte ainult wabamõtlejate ja neile kahjulikkude inimeste järele, waid nende amet kohustas neid kui äraandjaid niisama oolsalt teineteise järele walwama.

Kui nende ringkonda uus isik ilmum, ei aimanudgi tema, et ametiwennad iga samm peal ta järele walwarwad, ja et kõik selle salajase filmaspidamise niidid ülema käes on.

Seefama wastastikkune walwus ja filmaspidamine oli kõigi teenijate ja kaastööliste keskel tarwitufel.

Iga samm peal tuli ette, et kats agent, kes wäga sõbralikus wahekorras olid, Peeter Semjonowitshile teineteise peale salakaebtusi kandfiid, kuna kummalgi sellest aimu ei olnud, et teine ta järele walwab, ja ise seda teist terawalt filmaspidas.

Sedentšow oli temale antud ülesandega olsalt wäga rahul.

— Wähemalt paar päewa pole mul tarwis kõigi nende lurjustega tegemist teha, arutas Peeter Semjonowitsh iseeneses, niisugust wähe meelitawat nime andes oma „kaastöölistele“, keda tema dieti ütelda, kui kahtlemata tark ja arenenud inimene, terwest ingest põlgas, kuigi ta nimetatud „lurjustega“ kofku puutudes alati laitmata korralik ja isegi lõbusa taasafistikurusega oli.

— Ta on niisuguse armsa inimesega tegemist teha! armustasfiid Sedentšowi ta „kaastöölisted“.

Minult piirita oskus enese üle walitseda, näitlemiseand tagandas Peeter Semjonowitshile teed oma kaasteenijate pooleoidmise wõitmiseks, kuna ta tegelikult igaweste ja alati waletas nii näoilmeaga, filmadega, naeratusfega ja kõlarikka ääle meeldiwa rõhutufega.

— Käkineiu! naeris polkownik sagedaste, kui waimustatud arwamisfied Sedentšowi kohta tema kõrwu ulatasfiid.

Kõiki ta ahwateles, aga enesel olid raudsed närwid, kiwine süda ja jääselge mõistus. Ka ta nimi — Sedentšow (sõnast аед — jää) — näis kõige selle kohane olewat. Nagu mees, nõnda ka nimi.

Oma tuppä jõudes alkas Peeter Semjonowitsh kaastöölisti wastu wõtma, kuulas wäga tähelepanelikult nende jutustamist pealt, kirjutas salakaebtused üles, juhtis nende järelewalwuse ja tähelepanemiste teed, andis ülesandeid, kästufid, ühesõnaga, juhtis salapolitsei mehhanismust, ise aga ootas põnewufega Woronkowi ilmumist, keda ta „sarwist“ kinni pidi aarama.

— Temaga tuleb ümber ajada, purjutada, aga seda parem, saan natukene meelt lahutada ja puhata.

Zedentšow mõttles juba kaastööliste vastu võtmist lõpetada, kui sandarm teada andis:

— Uraallane...

— Balu sisse astuda! vastas Peeter Semjonowitsch loiuult.

Muidugi mõista oli „Uraallane“ ainult kaastööliste warjunimi; töö juures olid neil kõigil wäljandeldud nimed, perekonnanimefid koguni ei tarwitatud, need olid ainuüksi sellele ijitule teada, kelle walitsuse alla nad käisid.

„Uraallane“ astus sisse; ta oli kibur ja kurnatud ametnik, kes mingisuguses walituskommas teenis.

Zedentšow mõttis ta iseäralise soojusega vastu, andis talle tugitoolis istet ja wõõrustas paberossiga.

— Mis uudist on, mu kallis? pööras sandarm eldelt „Uraallase“ poole.

See waatas filmipilgutades küsijale otja ja affas järsku waikselt nutma, nagu laps, lastis pea põlwele peale ja warjas kättega nägu.

Zedentšow litšus uuled filmipilgutis karmilt koftu, mõitis aga sedamait walitsemise enese üle tagasi, walas wett klaasi ja sundis „järelkuulajat“ seda ära jooma.

— Rahustage ennast, jutustage, mis teid nii äritab? küsis Peeter Semjonowitsch kõige südamlikuma äalega.

— Ma... ma... teie mäletate, kuidas ma teie juures „tööle“ affasin, — lausus „Uraallane“ nuufjudes.

— Mäletan, vastas Zedentšow lihtsalt.

Ta mäletas tõeste wägaästi, kuidas see tahtedjüta, saatuse ja teiste inimeste poolt aawatud inimene tema juure ilmus ja oma kaastööd pakkus. Ta oli nõuks wõtnud paari ametiwenda, kelle pärast ta ametiasjus oli kannatada saanud, „sisse wendada“. Rättetajumise wilets, abitu tung tõukas selle armetu inimese äraandmise teele.

Ta ametiwendad olid liig „wabalt“ arwamisi awalbanud „wõimukandjate“ kohta, ja sellest oli küllalt: äraandja ajudes tärtas mõte seda tühist lobamist kaotada ja neid inimesi ära anda, kes tal tee peal ees olid.

Ta affas ametnikkude meelesolu „walgustama“, „wedas sisse“ üliõpilase, kes ta enese korteris elas ja keda ta oma naisega lubamata waheloras armas olemat.

See oli armetu, wäiklane loomus, keda niisama wäiklane kättemaksmine suutis rahustada.

Kõike seda mäletas Zedentšow ästi; ta warjas salaja seda peaaegu kehaliist tilgastust, mis seda alatut inimest nähes tekkis, ta „näitles“ edasi ja küsis osawõtlikult:

— Noh, jätke, jätke, sõber! Mis te weel tahtsite ütelda?

— Ma... ma ei wõi! Aga... kogeles „Uraallane“ piiraid walades.

— Mis ei wõi?

— Ei wõi enam „töötada“, ei wõi enam juudafets olla, ei wõi inimeste peale salakaebustusi kanda, neid ära anda! tuli prowofaatori suust kirglikelt kuuldawale.

— Ja siis, — kiirustas Peeter Semjonowitsch teda kalgilt taga.

— Noh, waadake, sellepärast tulingi ära ütleva, jäädawalt lahti ütleva sellest rahast, mis te mulle äraandmise eest annate, tuln lahti ütleva sellest äraandmisest üleülbse!

Ta lõpetas, äritus tahtis tal inge kinni matta.

— Kas olete seda kindlalt ofjustanud? küsis Zedentšow sõnu kuwalt rõhutades.

— Jah... ofjustasin... kindlalt!

Peeter Semjonowitsch affas selle peale järsku naerma.

Nagu külm puhang tungis see kuw, pilkaw naer „Uraallase“ südamesse.

— Te arwate, et äraandmiseahelatest wabamine niisama kerge asi on kui sinna sisse minimine? Ja? küsis Peeter Semjonowitsch mõrudalt.

— Kas ma ei wõi, kas mul pole õigust lahti ütelda? küsis kaastööline kohmetades.

— Jah, teie ei wõi, teil pole õigust lahti ütelda!

Zedentšowi ääles tuli ahwardus kuuldawale.

— Mis pärast ometi?... küsis äraandja peaaegu meelearaetlikult.

— Lihtsalt sellepärast, et teil ka meie saladused teada on, aga meie ei luba neid ilma ette kanda!

— Aga ma wannun teile, et ma kunagi mitte kellelegi...

— Ütab juba, taistatas teda sandarm põlgawalt. — Meie oleme sarnaseid wandeid küllalt kuulnud ja ei usu neid. Niisama nagu te oma kõige lähemate tuttawate vastu, oma ametiwendade vastu äraandjaks muutusite, wõite te ka meid ära anda.

— Wannun teile...

— Jätke kõik wandumine, ütles Zedentšow järskult wahesele, — kordan weel kord, et me mingisugust wannet ei usu ja teid kaastööst wabastada ei wõi!

— Aga mina ei taha, ma ei ilmu enam ja seega on asjal lõpp peal! üüdis „Uraallane“ kindlalt.

— Meil on kõik abinõud käepärast, et teid sundida alla andma, ütles sandarm külmalt wahesele.

Talle oli wastik selle wiletsa olemuse püüd oma tahtmist, oma armetut protesti läbi wita, ja ta eitis kõik üleliigse wiisakuse kõrwale.

— Willega wõite te mind sundida seda teha, mis ma teha ei taha?

— Wõin teile ainult niipalju welda...

— Ütelge, ütelge!

— Kõigepealt kaotate te wiibimata oma teenistuse, peale selle saawad seda teada kõik ini-

mehed, keda te ära olete annud ja ka need, keda te veel ära annud pole, teie omaksed, sugulased ja tuttavad; nad saavad teada, et te äraandja olete, et te raha eest ja wabatahtlikult inimesi olete müünud. Te peate ifegi aru saama, et sõherduse kuulujutuga te omale waewalt teenistust leiata ja teid ähwardab waesus, austuse kaotus, nälg. . . Teie naine jätab teid maha, teie lapsed põbraksid teile selja. . . Müüd saate aru, et meil on abindud käepärast, millega me teid wõime sundida.

Pärani lahiste filmadega waatas „Uraallane“ oma timukale otja, libises siis kähku tugitoolist maha, langes põlwi ja sirutas wärisevad käed sandarmi poole wälja.

„Mastage mu peale, ma palun teid, alastage, — togeles ta läbi pisarate, — eitke armu mu peale, ka teil on perekond, tuletage seda meele ja andke armu, wabastage mind!

— Ma ei wõi, mul pole mingit digust, see ei olene mitte minust! Ma olen ise kohuse ja oma ameti koidikutest! ütles Ledentšow tehtud kaastundmusiega, kellele terve see juhtumine juba tüütawaks muutus ja wastikuks läks.

„Äsjata palus „Uraallane“ sandarmi. Ta peale ei mõjunud misgi asi.

„Äraandja tõusis kindla ilmega üles.

— Aga surra on mul õigus? küsis ta Ledentšowi käest wäljakutsuwalt.

See muigas ainult pillawalt.

— Kodaniku seijukohalt olete te furnukeha, ja keegi ei takista teid kehahiliselt suuremast, wastas Peeter Semjonowišh meidi äritatult.

— Tänan teid lahke luba eest, sõnas „Uraallane“ selgelt, põbras ümber ja lähenes uksele.

— Põidage meeles, üüdis Ledentšow talle tagant järele, et ma teid kohustan iga nädal laupäiwiti tarwisminewaid teateid tooma, wastafel korral. . .

Sandarm ei saanud lõpetada ja taganes irmuult.

Dotamata kostis pauk, ja selle järel langes „Uraallane“ kiitakile wajuades põrandale maha, kuhu ta küljeli lamama jäi.

Silmapilk ilmusid Ledentšowi kabinetti sandarmid, aga nähes, et „ülemus“ elus ja puutumata on, toibusid nad kohe ehmatusest.

„Uraallane“ kiskus ennast põrandal kofku ja tõmmutas surmaeelseks frampides.

— Wiige wälja! käsutas Peeter Semjonowišh külmalt ja rahulikult.

Wahimeistrid aarapid kärmelt ja osawalt alles meel wärisevast kehast kinni ja toimetafid ta kabinetist wälja.

Ledentšow tõmbas kulmud põlgawalt kortsu ja läks sedamaid Paawel Skitšhile aru andma. Wiimane kuulas aruannet ükskõikfult pealt ja löi käega.

— See on meile piinlik, aga ta polnud wist kuigi tähtis töötegija?

— Alba wõitu oli teine, kinnitas Ledentšow.

— Noh, siis pole meil tarwis ta järel nutta, ütles polkownik naerdes, nagu poleks inimene furnud, waid ainult tuletikk ära põlenud.

Ja tõepoolest oli „Uraallane“ salapolitseis ainult „tuletikk“, ja teda ei innatud siin rohkem kui ärapõlenud tikk.

Ledentšow tahtis juba ülema juurest ära minna, aga seal tuli wahimeister ja teatas, et Woronkowi soowib polkownikut näha.

— Paluge fisse! käsutas sandarmiohwitser lühidalt ja waatas tähendusrikkalt oma abilisele otja.

— Mjuge asja juure, näis see waade ütelda tahtwat.

Kabinetti astus usariohwitser.

Polkownik läks talle kaks-kolm sammuga wastu.

Woronkowi oli ilus, peenifene ja nähtawaste wägaästi kasmatatud, nii et ta kohe polkowniku peale ead mõju awaldas.

Minult Ledentšow walwas uue ametiwenna järele külma ja waewalt märgatawa uudisimuga.

Woronkowi wõttis temale pakutud tugitoolis wabalt istet, aga paberossi ei tahtnud. Ledentšow wõttis selle nähtuse arwesse.

— Tagasioidlik, oisustas tähapanija. Saab näha, kui see kõigis asjus nii on. . .

Woronkowi näitas dokumendid ja soowituskirjad ette, mis polkownik ruttu, aga tähelepanelikult läbi waatas.

— Mul on wäga, wäga ea meel, et teie mu ametiwend olete, — siis surus ta tugewaste Woronkowi kätt ja esiteles teda oma abilisele. Peeter Semjonowišh Ledentšow, teie ametiwend ja teie ajutine instrktor tutvustab teid uue tegewuse peensustega.

Tähtsufeta jutuwajamine algas, aga mitte ainustgi sõnagi ei lastnud walwel olew Ledentšow sellest tählepandemata mööda.

Ta ajas tähelepandud peensused nagu pärlid niiti ritta.

Kindel ja korralik noormees, aga pole wiga, külap koduneb.

Polkowniku seletustest teadis ta juba, et Woronkowi polgust wälja astus, sest tal puudus warandus, et kallid polgus „aufalt“ elada. Ledentšow teadis juba, et uus ametiwend armastab kaarta, naisterahwaid, uhket elu. Sellest oli küllalt, et kawa kofku seada, kuidas tagasioidlikku Woronkowi ennast awalbama awateleda.

Polkownik pani uutele ametiwendadele ette jaostonna „tegewusega“ tutvuneda.

Ja Ledentšow läks Woronkowi oma kabinetti.

— See, mis ma teile tahan ütelda, on teile wast juba osalt tuttan, algas Ledentšow, kui nad mõnufates tugitoolides aset olid wõtnud, — aga instrktorikohujid täites pean ma teid niibelda meie „asja“ algmõistetega tutvustama. Meie siht on maksinat korda alal oida, ja selleks

kasutame sõna tõlles mõttes kõik võimalused ära, et aga sihile jõuda. Meie walwame jalaja ja awalikult oma wastaste järele, takistame nende tegevust ja plaanid. Järewalwamiseks tarwitame meie nii awalikta järeluurijaid kui ka salakaastöölisi, inimeste seas, kes taju eest meile kõike teatavad, mis meid ukitab. Need isikud töötavad, niivõel, muuseas, kuna mõned nendest kindlatel ja kõikumata kohtadel asuvad. Wõin julgustada, et meil igas jeltstkonmaklassis salakaastöölisti on, alates töölistest ja lõppedes kindralitega, professoridega ja tähtsate kirjanikutega. Salakaastööliste ligimeelitamiseks peame kõiki abinõusid kättesaadavateks ja lubatavateks; tarwitame ähwardamist, wäljapressimist, wägivalda, meelitame oma nõusse, tarwitame kasutoowat awatelemist, mõjume ingeelu peale jne. Kõik meie kaastöölistes kannawad üüdnimesid, ja meie juunime neid üksteise järele walwama, et ennaft äraandmise ja truudefemurdmise wasta kindlustada. Kõrkusaamine nendega sünnib osalt siin, jelles kabinetis, suuremalt osalt aga meie salakorterites, meie kantseleitööliste juures, teenijate ja teiste salakaastööliste juures. Muudugi mõista tarwitame meie kõige suuremal mõõdul politsei kaasabi, kes meie walwuse all olewate isikute kohta ulf teateid muretseb nende isiku üle, wälkimuse üle, elukohta ja teiste sarnaste andmete üle. Meie organisatsioon on päratu suur, ja kordan weel üks kord, et „meie omaid“ kõigis jeltstkonmaklassides, kõigis elukutsetes on olemas; ütlen näituseks, et meil isegi oma woorimehed, oma autojuhjad on, kelle eest meie kõik tulud nende ametiaasjus kanname, ja nemad teeniwad meid nii sõna kui teoga. Meil on ka oma kojamehed ja kelnerid, kes meid teenides kõiki ära annawad kes wõimude wastu töötawad. Et teie olete otustanud endid meie tegevusele pühendada, siis pean ma muudugi oma kohuseks teile ütelda, et meie asjaajamises, meie teguwiihis pole maad kõhklemisel, ülearuusel tundelikkusel, auameelkusele. Meie töö nõuab kindlust, waljust, alastamatust. Wast alles lastis ennaft siinjamas, jelles kabinetis, kaastöötaja maha, kes meie juures töötamisest lahti tahtis ütelda, kellele aga seda ei lubatud. Ütlen otsekohejelt, et minus see juhtumine ainult wastikusetunnet äratas, aga kaugektgi mitte kaastundmuse, nõuab ju meie elukutse kindlat kalki olekut. Sandarmiohwitseri paremad omadused on: warjatud olek, oskus täielikult enese üle walitjeda, tähelepanemise wõime, külmawerelikkus, nõuleidmine kitsikuses, külnus, mis tingimata ästikaswotatud olewaga käsikäes peab käima, mis võimalust annab alati „osa“ etendada, alati näofatet kanda.

— Ühesõnaga, ütles Woronkow peenelt naeratades wahese, peab jesuiit olema.

— Teil on õigus, — kinnitas Sedentšow. Ütelge, kuhu te elama asujate?

— Olen praegu wõõrastemajas.

— See lähed korda, seni kui teie sõjawäe-mundrit kannate, aga asi muutub alwaks, kui te sandarmiwormi jelda panete, aga te wõite tarbekorral ka priiriideid kanda.

— Kui asi nii on, siis otfin omale era-korteri.

— Kui te lubate, siis soowitan teile korteri tuttawas, waga armjas, intelligentlises, aga meie organisatsioonist weidi osawõttawas perekonnas, ja sellepärast wõite ennaft seal waba ja koduse tunda.

— Tarwitan eameelega teie soowitust ja tänan oolitsemise eest.

— Esmine õngeaktamine, mõtles Sedentšow. Seal on kõik „omainimesed“ ja nad walwawad suurepäraliselt sinu järele, mu sõbrakene.

Sandarm astus sisse ja pani sisetulnud kirjade pakki lauale.

Woronkow waatas selle peale weidi uudisimulikult.

Peeter Semjonowitš pani ta pilku tähele ja tutwustas kohe uut ametiwenda jaoskonna ühe salaaruga.

— See kirjawahetus on meie peapostiasutuse juures olewast mustastkabinetist. Kõigi tähtsate tegelaste kirjad — isegi kubernerid ei jää sellest wälja — tehakse nägemata wiisil lahti, wadatakse läbi, mõnedest wõetakse ära kirjad wõi päewapiltlised üleswõtted, aga tähtsad kirjad peetakse, kui võimalik, kinni. Meie tutwustame endid nende sifuga ja talitame soowitawalt ja kasutoowalt.

— Mina saatsin täna kaks kirja ära, tähendas Woronkow naeratades.

Peeter Semjonowitš wastas peene naeratussega, waatas kirjadepaki ruttu läbi, wõttis sellest kaks kirja wälja ja näitas neid imestanud ametiwennale.

— Teie omad? küsis ta.

— Minu, wastas Woronkow weidi segaseks minnes.

— Nüüd te näete, kuidas meie organisatsioon töötab. Mustastkabinetis teatakse juba teie ametissenimetamisest, ja läbiwaatajad õngitjefid teie kirjad wälja.

— Aga kuidas? Kuidas said nad aru, et need minu kirjad on? imestas endine usar kohtudes.

— Te ei saa aru? Ühe peal on ju teie perekonnanimi üles tähendatud; nähtawaste kirjutate wanematele.

— Aga teine kiri?

— Seesama käekiri, seesama kallis „iseäralik“ inglisisõnne. ... See on kõik waga lihtne. Aga nüüd lubage teile teie kirjad tagasi anda läbi lugemata.”

Aga Sedentšow waletas, et ta kirjad „läbi lugemata“ tagasi annab, sest mustastkabinetis

olid nad lahti tehtud ja nendest olid ära kirjad juba võetud.

Peeter Semjonowitschi ettepanekul mindi kõige paremasse restoraani lõunat sööma, aga Ledentšow pani enesele juba fiinsamas, jaoskonnas, priiriided selga.

— Ma ei taha, et teie peale minu pärast tähelepanemist pöörataks, seletas ta Woronkowi, kes uudisimuga „rieteruumi“ waatles, kus kõige mitmesugusamad ülikonnad, wormiriided rippusid, ja kus isegi parufad ja krimeerimiseabinõud ei puudunud.

— Meil tuleb wahel oma wälimust muuta, seletas Ledentšow, — iseäralikult tähtsatel juhtumistel muidugi. Tarbekorral krimeerime endid ja paneme teised riided selga. Te saate aru, et mõnikord isegi elu taalu peale tuleb panna, on ju meil wahwad ja ulljulged wastased. Minu eelkäija tapeti revolutsioonilise partei komitee wangistamisel ära.

Ledentšow kääris waruta üles ja näitas armi.

— Selle jain pussioobina salalorteri läbiotkimise juures. Meie elukutse nõuab suurt wahwust, sest ädaoht waritses meid alati nurgatagant, ja meie waritseme alati teda.

Ledentšow pani teised riided selga ja wiis uue jandarmi „iseäralikku“ tupp, kus aknaid polnud ja mis ainult elektri abil walgustati, kuna ukseid ja seinad wilkalewiga üle olid tõmmatud.

Ledentšow tegi kapi lahti ja näitas tangisid, pressimiseriistapuid.

— Meed on kõik abinõud, mis selleks tarwitusele võetakse, et „sõnaahtraid“ kõnelema sundida.

— Piinamisega ülekuulamine?! üüdis Woronkowi.

— Ja, kostis Peeter Semjonowitsch külma wereliselt. Tuleb ka seda tarwitada. Aga seinad ja ukseid on sellepärast ära woorderdatud, et siit mitte ädakisa ega oigamist kuulda ei oleks. . .

— Tuletab kestaega meele, ütles Woronkowi nagu kogemata.

Järelewalwaja naeratas mõistatusliselt.

— See on kõik tühi asi sellega võrreldes, mis Peeter-Pauli kindluses on. Seal on alal piinatambrid, mis aga praeguse aja tehnika kõige wiimaste täienduste järele sisse on seatud. Seal on abinõud olemas, kuidas inimest ära surmata, ilma et ta teha peal mingisugust wägivaldset surma jälge järele jääks.

Ledentšow pani tähele, et ta pealtkuulajast ja õpilajest nagu kerge wärin läbi käis, ja kiirustas et teda ofakonnast ära wiia.

Auto kihutas nendega kiirelt uhkesse restoraani, kus nad kahe meelwangistama naiste-

rahwaga kokku said, keda Ledentšow salaja wälja oli kutsunud, ise aga näitas wälja nagu oleks kokkujaamine täieste juhusline.

Üksikas mõnufas kabinetis algas purjutamine, mille wältusel Ledentšowi ootused täide läksid.

Woronkowi näitas oma õiget wärwi, ja wilunud sandarmile sai päewafelgeks, et uus ametiwend elulõbude eest nii südametunnistuse kui ka autundmuse ära on müünud.

Alles wõsel lahkusid uued „sõbrad“, kellest üks kistsameeleliselt, aga teine kawaluse pärast oli jõudnud „sinaks“ saada.

Woronkowi sattus nimetatud naisterahwa kindlatesse kättesse, kes salapolitsei jaoskonna kaastöeline oli ja kes järgmisel ommikul tohe pilalt ja laialt Ledentšowile sellest teada andis, mis Woronkowi oli rääkinud.

Järelewalwaja läks teadaandmisega polkowniku juure.

— Koh, kuidas on lugu meie uue feltfimehega? päris Paawel Shtjtsch.

— Kuljus, wastas Ledentšow põlgawalt ja lühildafelt.

— Kas ta meile kahjuta on, kas ta meid oma ülemale üles ei lähe andma?

— Ta annab iseenmast üles, kui selleläbi võimaluse saab laialt elada.

— Ohoh! Kena anekene!

— Meie ei pea teda sugugi oma saladustega tutvustama.

— Selle eest muretsege juba teie, Peeter Semjonowitsch.

— Panen tähele. . . Aga ma arwan, et meil tarwis oleks temast lahti saada.

— Aga mil kombel?!

— Võib talle ülesandeks teha kufagil rewolutsioonilises parteis töötada. . .

— Ja. . .

— Ja meie peame muidugi püüdma, et ta sisse kukuks. . . Meie anname ta siis neile üles, ja külap need ise juba temaga walnis saawad.

— Tapawad ära, kinnitas polkownik rahulikult.

— Tapawad muidugi, ja see on meile parem. Ta lobab palju, pole ustaw. Võib meid kõiki ära anda. . .

— Niisugusel juhtumisel katsuge, et ta võimalikult rutemine ära koristataks.

— Saab täide wiidud! ütles Ledentšow kannuseid kõllutades.

Sinised timukad lahkusid teineteisest, iseoma ametiwenda niisama kerge südamega surmale määrates nagu nad neid inimesi surma saatfid ja tappid, kes nendega rahwa wabaduse ja õnne eest wõitlesid.

„Rahwas ei ole küps“.

Kui rahvale seda anda ei taheta, mis talle tarwis, öeldakse arlikult:

„Vara veel... Rahwas ei ole küllalt küps.“

Nüüd ka kõneldakse, äratsjetakse ja kirjutatakse mõnel pool sellest palju, et rahwas ei olewat selle ja selle jaoks küllalt küps, et rahwas pole veel selleni ja selleni kaswanud.

Kuid see pole uudis. See algas juba piibli-aegadel ja võib ollagi veel palju waremalt.

Kui Mooses waarao juure läks ja talle ette pani Siisraeli rahwast orjusest wabastada, ei leidnud ta Egiptuse walitjuse juures sugugi käredat wastuseisimist.

„Muidugi,“ wastas waarao, „see pole igatahes kultuuralik. Orjus on alatu keskaja jäänus... Ja inimene pole mitte orjuse jaoks sündinud, waid wabaduse jaoks... Aga... ons Siisraeli rahwas wabaduse jaoks ka küllalt küps? Kas ei tarwita ta wast wabadust enese kahjuks kurjaste! Teie pole minu arwamisega nõus?“

Mooses polnud nõus. Ning waarao tegi ettepaneku:

„Kui soowite, paneme järeleüfimise toime? Egiptus on ju oma tarkade ja õpetlaste poolest kuulus. Ma kutsun need targad kokku, kes teile kinditawad, et poolküpse rahwale wabadust täiel mõõdul mitte ei või anda.“

Mooses oli üsna lihtne, õpetamata inimene. Tõsi küll, ta ajas sagedaste isegi jumalaga juttu, aga nende jututajamine puudutas arlikult praktilist, aga mitte teorialist küsimust.

Jumal andis talle väga lihtsased, selged ja otsustawad juhtnöörid:

„Mine ütle Siisraelile seda ja seda.“

„Mine waarao juure ja kuuluta nõnda...“

Ja Mooses teadis, et Egiptuse tarkadega waieldes wawalt mõitjaks võib saada.

„Ja kas maksabgi jännata?“ mõtles Mooses „Üks arutus lõpeb, algab teine, kolmas, rahwas aga mädaneb selle aja jookkul orjuses. Katsume ilma arupidamiseta läbi ajada. Esite eidame teiste kasuks töötamise — küllap siis juba isegi küpses saame...“

Nõnda tegigi Mooses. Nagu piibliugudest tuttam, oli Moosese taktika ästi mõjum, mõjum ja ajakohane.

„Walmimata, küpsemata rahwast“ rääkisid alati kõigi ilmamaade wõimuwalitsejad, aga iseäranis õhtralt rõhutati selle peale Wenemaal.

Kõige sagedamalt rääkisid Romanowid „rahwas küpsematuselt“.

Sagari õpilane Aleksander I tahtis väga rahwale konstitutsiooni anda, aga...

Aga see üpris ea monarh, kes ühtgi inimest, peale oma kihase isa, ära polnud tapnud, ei mõinud rahwale konstitutsiooni anda.

„Bole rahwas veel küpsenu,“ kurtis ta, „kui kahju, et ei ole veel küps.“

Aleksander II leidis niisamuti, et rahwas polta veel küps.

„Ei ole küps!“ karjus ka merine Nikolai II.

Seal tuli aga rewolutsioon ja pühkis merise Nikolai II. Ja tema järeltuljad Kerenstid ja tema kaaswennad karjusid jälle:

„Rahwas pole küps!“

Kuid järsku wõttis küpsemata rahwas kätte ja tegi oktoobrikuurewolutsiooni läbi ja kuulutas enda sotsialistilise rewolutsioonile küpses.

Nüüd aga kordawad need kes enne ka irmus pahempoolseteks muutusid, irmuga Egiptuse ja Wene waaraode sõnu:

„Bole rahwas veel küps... Kuidas võib maa-sotsialiseerimist ja muud niisugust... Rahwas pole selleni veel walmunud. Dodake veel jumalaparast! Andke talle aega küpseda.“

Nuwäärilised, teie teate muidugi, mis on tomaat või pomidor! Teate muidugi. Teie teate mist ka seda, et neid selleks, et nad mädanema ei läheks, rohelistena ära korjatakse. Siis pannakse neid päikese kätte, ning päikese elustawate kiirte all muutawad nad küpses, punases ja mahlases.

Nii on lugu ka rahwastega. Selleks, et nad ära ei mädaneks, on tarwis neid aegaste päikesekiirte osaliseks lasta saada.

Küllap nad päikesekiirte all isegi küpsewad.

Küpsewad!

D. E. D'Or'ist tõlk. J. H.

Eksinud mehed.

Just nagu närbunud, koltunud lehed, uitawad raismaal me eksinud mehed.

Silmades asub neil tumenend laik: pime on alles neil wööril veel kõik!

Üles on kaswand nad orjusetalus kannatand piitsa all ägedas walus.

Seal nemad raiskasid jõudu ja rammu, päikese poole ei seada wöind sammu...

Õo oli pandud neile wägewaks kuningaks: walgusepäewade paiste neid ehmataks!

Justnagu närbunud, koltunud lehed, uitawad raismaal need eksinud mehed.

Juhan Hurt.

„Patune“.

Kasfoo küla ümbruskonnas walitses juba mitu nädalat pöud. Ümberingi oli ikka wihamapilwi näha ja müristamist kuulda, aga Kasfoo küla ja tema ümbruse kohal oli taewas nähtawaste föil luugid kinni pigistanud.

Iseäranis rufuwalt mõjub see asjaolu talupere-naiste Edeküla Gewa ja Lagatüla Tiuu peale.

Niiästi Gewa kui ka Tiuu olid mõlemad jumalakarlikud inimesed. Tihti pühapäiwiti panid nende mehed uhked ruunad rakkesse ja föit kiriku poole algas. Et neil obused wäga ead olid, siis ajafid nad teel paljuist teelolijait mõdda, iseäranis aga poppidest, kellel tehwad obused, nii et näis nagu püüaks nad iseäranis kiireste kirikule ligineda, et rutemine jumalale lähemale saada. Laupäewadhtuti, kui koolimajas palwetundi peeti, olid Tiuu ja Gewa ehmised, kes „jumalateenistustest“ osa tulid wõtma.

Ja Gewale ning Tiule jäigi esmalt arusaamataks, kuis mõis ometi jumal nende wastu nii alastamata olla, et nende kohale maq peale mitte ainust piistagi ei saada, kes nad küll wolega kirikus ja palwetunnil käisid ning pühapäiwiti „Jummala Sanna“ lugesid. Kas siis tõepoolest jumal nende peale ei alasta? Mis saab nende suurtest wiljawäljadest? Kas ulga seemet sai fewabel ilmaaegu tuule pillatud ja töd asjata tehtud?

Kui wili juba põldudel pruuniks oli kõrbenud ja sadu meel ei tulnud, ofustas Gewa Tiuga, et nende külas niisugune patune inimene on, kelle pärast jumal wihma ei anna. Siiski oli neil mõimata kindlaste ära ofustada, kes külas see kõige patufem on, sest on ju inimeste „kurjad südame-tahmised“ läbinägemata.

Et tähtsa asja üle selgusele jõuda, ofustasid nad wiimaks kiriküla poole pöörata.

Papp kuulas wäga tähtsa, uskliku ja tähelepaneliku näoga külanaieste aruannet pealt, ja kui need seletusega lõpule jõudnud, ütles ta:

„Olge ni ead, istute ja odate natute ael...“

Siis wöttis ära „Bibli Raamato“, tegi selle lahti ja alfas uuriwalt „ree gistri!“ midagi oftima.

Ja kui soowitaw peatükk üles oli leitud, siis luges iseeneses, ilma et eitebele sõnagi oleks lausunud. Sellejärele pani ta piibli kinni, kohendas kuldpril-lisid, kõhatas kristlikult ja küsis siis:

„Armad inged! Kas mitte teie küllas mõnd enamlast ei olle?“

Gewa ja Tiuu nägudest käis ootamatuse ilme üle ja üks neist lausus:

„Kulla õpetajaära! Miks ei ole! On küll... Nistika Nihard meil ju suur enamlane. Ta käis mõisatgi üle wõtmas ja sai parunilt püsigi kätte.“

„Pühha kirri ütles,“ seletas papp, „et see, kes jommala poolt seatud üllemalt sojarista ja warandusse käest wotab, saap maailmas sellelrama sojaristaga karristatud ning jommal wallab omma wiha terve ümbruskonna ja koggokonna peale wälja. Om juhtumiski olnu, kus issand jommal nisugguste kirjategagijatte ümbruse kiwi ei olle kiwi peale jätanud.“

„Oh elde loojatene! Alasta, issand, meie patuste peale!“ oftasid naised.

„Pöud om enamlaste pattu pärrast tullnu“, jätkas õpetaja. „Ja et enamlane teie küllas ehlab, siis om ta arrusaadam, et jommala karriistus ka teie peale langey. Liggimeste patto makfap jommal mõnikord ka liggimestele kätte, nisamma nagu wanemate patki jaap lastele kätte makstud.“

Mõne nädala pärast lahkus Nistika Nihard Kasfoo külast. Teda waliti kreislinna täidesaatwakomitee esimeheks.

Paar päewa pärast Nihardi lahtumist tõusis lõunalääne poolt suur äitepilw üles, ja wihma sadas Kasfoo küla kohal kõwaste.

„Waata nüüd!“ algas Tiuu, Gewaga peale wihma loffu saades. „Kas õpetaja ei rääkinud õigust.“

„Ta sama oligi süüdlane... Kuis nüüd tuli wihm.“

„Ta sama jah! Waat kus juudas! Tänu jumalale, et ta külast ära läks... Nüüd ei kuiwa meie põllutused ka ära...“

G u s t a w R ä p p o.

Meie sõjawäelaste kirjad ja mälestused.

VII.

Lahing suurtükipatareides enne Narwa ärawõtmist.

Nowembrikuus 1918 olen mäteenistusesse kutsutud, Jamburi kommunistlike partei keskkomitee poolt, kes mind ja mõned teised seltsimehed wäärinda divisjonistaapi, Dubrowka külasse, sõjanõukogu käjutada saatis. Sinna jõudsime õhtul, teatasime endid sõjanõukogusse ja mind määrati Wiljandi polgu II patareisse. Näitastn patareikomanderile sõjanõukogust saadud tunnistuse ette. Komander rääkis, et päew enne seda olla nad tahtnud Narwa peale tungida, mis aga mitte ei ole õnnestanud ja mille tagajärjel kaks suurtükki waenlase ligidale maha jäänud, mis aga nimelt eestulewal bössel tarwis on sealt ära toimetada.

Selsamal ööl tõime Uuest (Noowaja) külast kaks suurtükki ära, aga et waenlane meid märkas ja tule alla wöttis, sellepärast jäi sinna weel kaks kuulitasti. Järgmisel ööl saiwad ka need sealt ära toodud. 26. või 27. nowembril (kindlaste ei mäleta) sai meie patarei käsu, ommikul kell 7 Narwa peald tuld andma akata. Seisukoht oli päew enne käsku seltsimehe Anweldi juhatusel wälja walitud. Ommikul kell 8,5 m. lasti 5. patarei ehmise paugu, kuna meie patarei teise paugu lasti. Pealeselle tuli sm Anwelt ja käskis Narwa peale jookswat tuld lasta. Peale mõne paugu andis waatleja (наблюдатель) teada, et Narwa põleb; see teade tõstis soldatite meeleolu. Suurtükilaskmine waltas edasi. Lõuna eel affastwad kuulid ofsa lõppema; divisjonistaabis, kus neid

1. mai eelmisel liinil. Salk Eesti punaseid sõjamehi sõjategevuse väsimusest puhkamas.

nõudmas käidi, olime ikka vastuse saanud, et ei ole veel jõudnud tulla. Umbes lõuna ajal tuli teade, et kuulid on Dubrowka jaamas, kust neid kohe ära toodi ja jälle uueste kõwem tuli Narwa peale käima pandi. Umbes kell 3 saime teada, et sakslased Narvast wälja lähewad, kuna seal ainult Eesti walgekaart veel vastu pidawat. Öhtul kell 7 saime veel käsü, et 150 pauku Narwa juures olewa furnuaia peale lasta. Saime aga umbes 20 pauku lastud, kui käsü tuli lastmist ära lõpetada.
D. W e i d e n b a u m.

VIII.

Tundmused enne lahingut.

Öld augustikuu lõpupäewad 1916. a. Mind määrati tegewasse volku. Põll, kuhu mind määrati, seisis tagawaras 15 wersta sõjaliniist eemal. Ma olin ennem sõja ja lahingute kohta jutustusi kuulnud. Nende järgi näitas mulle sõda ja lahing koleirmsus olewat. Ei olnud enam kaua tarwis oodata, kui sunnitud olin lahingust tegelikult osa wõtma. Öhtu saime käsü lahinguwalmis riidesse panna. Niisugune ootamata kiire käsü ja teadmatus tulewiku pärast paneb keha wärisema. Ma waatafin mitmele seltsimehele näkku, et näha, kas nendel ka kartust on. Nähtawaste oli kõigil iseenadaga suur sijemine mõitlus.

Punasewäelane J. Schurakow. Sai 30. aprillil Wasshina Goraa all lahingus kangelasesurma.

Jõudsiime endi seisukohtadele ja ootasime käsü, millal kaewikutest wälja waenlaste kaewikute peale tormata. Wahepidamata kuulub suurtükkide-põrin. Nad walmistawad jalameestele pealetungimisets teed. Kõik see põrin ja mürin aga ei aja merd nõnda keema kui hurraaüüe. Siis oled kui peast pöörane, ei tunne enam irmu ega mõtle enam midagi.

K. U r r a s.

IX.

Lõmaja Poola külas.

Käst wirgutab üles ... Nad lähewad õue
Ja kaugele tundmata teele,
Kus kõmistab jalalik tasane kõue,
Ja wälguelt kujuneb weele.
Nad kaowad üksaawal.

Weel wäljas on kuuldawal käskiwat kära.
Toas kustumas tuled, ja wäljas nii pime.
Nad mõiwad teelt ekkida ära.

J. S. K a d a s t i k.

3. IX 1915.

„Klassiwõitluse“ 3 esimist kaksinumbrert (1/2, 3/4 ja 5/6) à 4 rbl. — Nr 7 ilmub 1. juulil.

Eesti töörahwa kommuuna kultuura ja ariduse
walitsuse kirjastuseosakond.

17-nes riigitrükikoda, 7-ая поря 26, Петербур.

G. M. Courbet (Kurhää).

Kivihukujad.